

Rosemary a Robert Forresterovi

rovník

JIŽNÍ
AMERIKA

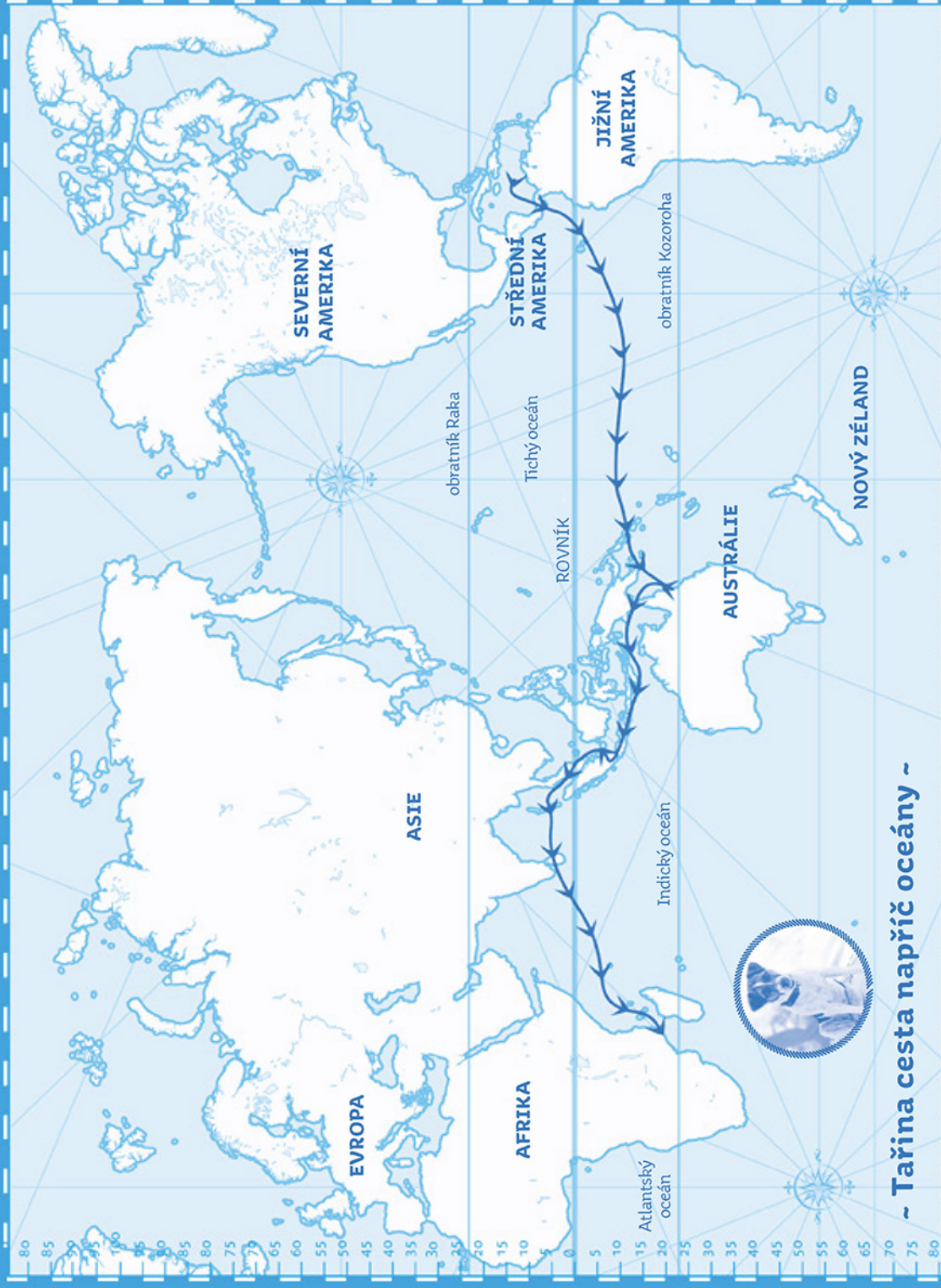
AUSTRÁLIE

TARA ~

teriérka, která
obeplula svět

Mladá fronta

~ Taína cesta napříč oceány ~

Rosemary a Robert Forresterovi

TARA ~

teriérka, která obeplula svět

Mladá fronta

First published July 2016 by Veloce Publishing Limited, Veloce House, Parkway Farm Business Park, Middle Farm Way, Poundbury, Dorchester, Dorset, DT1 3AR, England.

Fax +44 01305250479/email info@hubbleandhattie.com/

web www.hubbleandhattie.com

Edice Hubble & Hattie byla založena v roce 2009 na památku dvou milovaných psích sester-vestíků, které patřily majitelům nakladatelství Veloce. Všechny vydávané knihy, jejichž počet se od té doby značně rozšířil, mají stejný cíl: podpořit zvířecí druh, o kterém pojednávají, a zároveň šířit soucit, pochopení a respekt mezi všemi živými bytostmi (včetně lidí!). Všechny publikace společnosti Hubble & Hattie nabízejí etický, vysoce kvalitní obsah i provedení, a jsou k dispozici za příznivé ceny.

www.hubbleandhattie.com

Loga, jména modelů, názvy apod. jsou v knize využity pro účely identifikace, vysvětlení a uměleckého popisu. Nejedná se o oficiální publikaci a vlastníky těchto jmen zůstávají držitelé příslušných ochranných známek.

Čtenáři, kteří mají nápad na knihu o zvířatech nebo tématech, která se zvířaty souvisí, nechtě napíší šéfredaktorovi nakladatelství Veloce Publishing na výše uvedenou adresu.

© Rosemary a Robert Forresterovi & Veloce Publishing Ltd 2016.

Všechna práva vyhrazena. S výjimkou krátkých pasáží pro účely citace nesmí být bez písemného svolení Veloce Publishing Ltd. žádná část této publikace reprodukována, uchovávána v rešeršním systému nebo přenášena v jakékoli podobě a jakýmkoli způsobem, včetně kopírování.

Translation © Barbora Růžicková, 2018

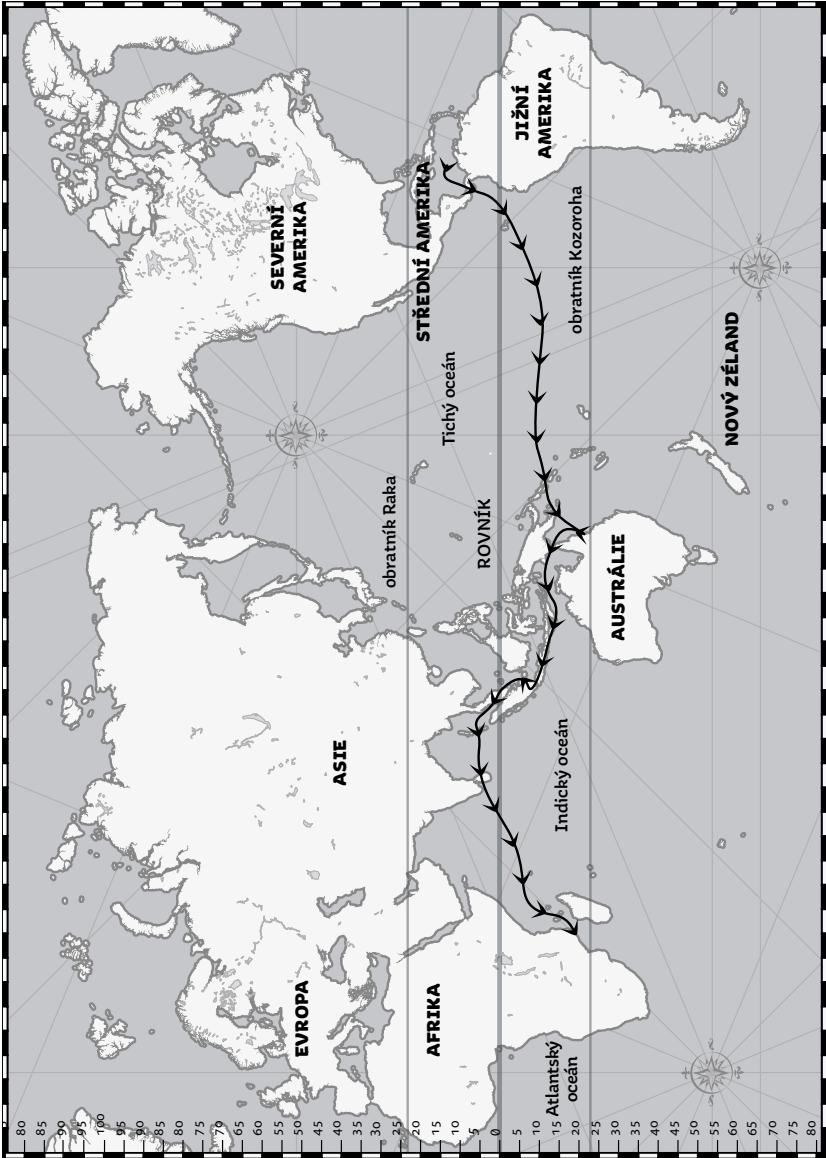
ISBN 978-80-204-4875-0 (pdf)

Tuto knihu věnujeme Taře, naší třetí důstojnici a věrné
společnici, která držela psí hlídku a věrně střežila loď před
kryсами, piráty i přístavními zloději.

Knihu dále věnujeme naší rodině a přátelům, kteří tuto
malou, ale neohroženou Jack Russell teriérku znali.

A nakonec knihu věnujeme i všem, kteří krásný
širý svět procestovali se svými psy.

~ Tařina cesta napřĩĩ oceány ~

1

Jak to všechno začalo

Toto je neobvyklý příběh jedné Jack Russell teriérky, která s námi brázdila světové oceány a na lodi byla víc doma než na souši.

Možná vám to přijde zvláštní. *Jack Russell teriér? Není možná! Tahle rasa ne. To jsou přece samostatní, neunavitelní pejsci, pro život na lodi nemají vhodnou povahu.* A máte samozřejmě pravdu – ale to nic nemění na tom, že z téhle psí duše se nakonec námořnický pes přece jenom vyklubal. Jistě, byly chvíle, kdy jí bylo špatně a kdy ji – stejně jako nás – trápila mořská nemoc, ale ty vždycky nakonec pominuly.

Na začátku bych vám možná měla říct něco o tom, jak jsme se s Robertem, mým milovaným manželem, na lodi vůbec ocitli.

Psal se rok 1987 a my žili a pracovali v Brazílii. Ten rok postihla naši rodinu smutná událost – Robertův starší bratr Michael dostal rakovinu a po krátkém čase zemřel. Nebylo mu ani padesát a pro nás to byl strašný šok... a námět k zamyšlení.

Nedlouho poté se ke mně Robert jednoho dne otočil a povídá: „Co my to tu vlastně děláme? Dřeme se do úmoru, a přitom se možná ani nedožijeme padesátky!“

Pohlédla jsem na něj a čekala, co přijde.

„Už toho mám všeho po krk,“ pokračoval Robert. „Pojď, vyrazíme do světa, dokud jsme ještě mladí. Pracovat můžeme, až zestárneme.“

Docela mě to zaujalo.

„A jak by sis to představoval?“ zeptala jsem se. „Chceš stopovat s batohem? Nebo jezdit autobusem a vlakem?“

„Jasně že ne, jak tě něco takového vůbec napadlo?“ podíval se na mě nechápavě Robert. „Koupíme si loď a budeme se plavit.“

Teď si určitě říkáte něco v tomto duchu: *To zní dobře, ale, ehm... jak se vlastně takové plavení provozuje?*

Abychom si to vysvětlili, budeme muset zabrousit trochu do minulosti...

V Brazílii jsme s Robertem vlastnili malou, ale prosperující cestovku a byt v mrakodrapu. O víkendech jsme odjížděli do starobylé chatky na nedalekém ostrůvku a žilo se nám vlastně docela dobře.

Do Brazílie jsme se přistěhovali poté, co jsme se rozhodli opustit náš starý život v Zimbabwe (dříve známém jako Rhodesie). Oba pocházíme z rodin farmářů a v „Zim“, jak zemi stále s láskou říkáme, i když tam už dávno nežijeme, jsme strávili idylické mládí. Vyrůstali jsme obklopeni psy, kočkami, koni, kravami a tou nejkrásnější, nejdivočejší přírodou na světě. Krajinou protékaly široké řeky, které obklopovala vysoká pohoří s nízkými, úrodnými údolními a spoustou lovné zvěře.

Roberta jsem si brala, když mi bylo třiaadvacet a jemu sedmadvacet. Žili jsme na malé farmě asi dvacet kilometrů od Harare (dříve známého jako Salisbury), kde jsme pěstovali kukuřici a kořetiny. Ve městě jsme pak ještě provozovali malou cestovku.

V roce 1973 začaly život v Zimbabwe komplikovat ustavičné partyzánské boje. Spousta turistů byla unesena nebo postřelena a my si uvědomili, že takovou situaci nemá naše cestovka šanci přežít. Boje se měly ještě zhoršit, takže jsme firmu raději rychle prodali konkurenci, naložili svých pět švestek do landroveru a vyrazili do Brazílie. Žádné děti, na jejichž budoucnost bychom museli myslet, jsme neměli – jen sami sebe.

V Brazílii jsme pak vždycky chovali nějaké zvíře – psa, kočku nebo třeba papouška –, ale na loď jsme s sebou žádné brát nechtěli. Pokud bychom opravdu všechno prodali a koupili si jachtu, měli bychom s domácím zvířetem jen starosti navíc – muselo by často do karantény a mohlo by uprostřed širého oceánu třeba onemocnět (a co kdyby v místech, kam jsme se chtěli plavit, nebyli veterináři). Zvíře by také mohlo spadnout

přes palubu, což by bylo hrozné – a to nebylo zdaleka všechno. Důvodů bylo prostě opravdu hodně.

Odsunula jsem tedy myšlenky na lodního mazlíčka stranou a pokusila se soustředit na Robertovy plány.

„Zkusíme přesvědčit Celsa Antonia, našeho brazilského obchodního partnera, aby se půl roku staral o firmu sám,“ přemýšlel zrovna nahlas. „Vyplujeme na moře, a až se vrátíme, zase cestovku na půl roku převezmeme.“

S leknutím jsem si uvědomila, že jsme plachtili přesně jednou v životě – na maličké lodičce, kterou jsme se chtěli dostat k naší ostrovní chatě. Plachtění nám ale tehdy trvalo celý den, takže jsme loďku nakonec vyměnili za rychlejší motorový člun.

Semínko však bylo zaseto, a jakmile jsme se s Robertem rozhodli, už nás nic nemohlo zastavit...

Hledali jsme dlouho, ale nakonec jsme někde u Gibraltaru našli ideální loď. Byl to keč z druhé ruky, model Oyster 435, pevný a pro nezkušené námořníky naprosto ideální. Pojmenovali jsme jachtu *Deusa* a pluli na ní spoustu let. Z Gibraltaru jsme vyrazili na západ, přepluli Atlantský oceán a skončili na Barbadosu. Odtud jsme pak pokračovali přes Karibik na východní pobřeží Severní Ameriky.

Další část cesty nás měla zavést Panamským průplavem do Tichého oceánu. Tou dobou potřeboval lodní motor pořádnou generálku, kterou jsme se rozhodli provést před dalším úsekem cesty v kolumbijské Cartageně. Ukázalo se ale, že píštové vložky a další náhradní díly pro náš motor Volvo Penta tu jsou neuvěřitelně drahé, a Robert spočítal, že vyjde levněji, když pro ně zaletí do Miami.

V den, kdy se měl vrátit, jsem na něj čekala na cartagenském letišti. Viděla jsem ho za skleněnou přepážkou, jak u celní kontroly zápolí s vozíkem plným krabic, kufrů... a s nějakým malým košíčkem.

Copak asi má v tom košíčku? pomyslela jsem si. Vypadalo to, že Robert s košíčkem nakládá velice opatrně, takže jsem byla samozřejmě zvědavá. *Asi to bude křehké. Možná křišťálové sklenice na whisky?*

Můj manžel konečně zvítězil nad všemi byrokratickými překážkami a vynořil se zpoza přepážky. Byl v pořádku, a dokonce ani nepřišel o žádné zavazadlo.

„Vítej zpátky, cestovateli!“ zavolala jsem na něj a vrhla se mu kolem krku. Když s někým žijete v těsné blízkosti a prožíváte spolu všechno dobré a zlé, co život na lodi přináší, jste si velice blízcí. S Robertem se nám po sobě pokaždé stýskalo, a když jsme se po delším odloučení shledali, měli jsme z toho vždy velikou radost.

„Copak máš v tom košíčku?“ vyptávala jsem se.

„Dárek pro tebe,“ usmál se Robert a objal mě. „Musel jsem ti přece z Miami něco přivést!“

Košíček se náhle otřásl. Skleničky se přece nehýbou! Položila jsem ho tedy na krabici a opatrně sundala víko. V košíku stálo na červeně pruhovaném ručníku maličké černobílé štěňátko s vykulenýma hnědýma očima. Řeknu vám ale, že já byla asi tak stokrát překvapenější než ono.

„Jé, pejsek!“ vykřikla jsem nadšeně. „Tys mi přivezl štěňátko!“

Vyndala jsem fenečku z košíku a přitiskla si její huňaté, měkké tělíčko k tváři. Štěně vyplázlo maličký růžový jazýček a olízlo mi nos. Teplý štěněcí dech mu voněl po mléku a sušenkách a byla to láska na první pohled.

„Ty jsi mi to ale krasavice, ty moje malá potvůrko! Jakpak se asi jmenuješ? Roberte,“ otočila jsem se ke svému muži, „kde jsi k ní vůbec přišel?“

„Až se vrátíme na loď, všechno ti řeknu,“ slíbil Robert. „Je to na docela dlouhé vyprávění.“

Naskládali jsme tedy všechno do taxíku a vyrazili k přístavu. Nový přírůstek se mi stočil na klíně a jasnýma očima pozoroval neznámé okolí.

Robert mi později vyprávěl, jak se to všechno seběhlo. Na Floridě se ubytoval u jedněch našich známých a začal shánět náhradní díly do motoru. Když tak jednou seděl doma a čekal na telefonát od možného prodejce, začal z dlouhé chvíle listovat novinami *Miami Herald*. Náhodou mu padl zrak na inzerát místního útulku, ve kterém nabízeli štěňata.

Než se ozvou s tím motorem, bude to ještě nějakou chvíli trvat, pomyslel si Robert. Co kdybych mezitím zajel pro psa? Někaké to zvíře mi už docela chybí.

Vyrazil tedy do útulku, kde si ho okamžitě získala maličká fenka s černým fličkem přes oko, která vypadala trochu jako teriér. Robert jí tedy zaplatil odčervení a očkování (základní trojkombinaci) a dohodl se s pracovníkem útulku, že si fenku za pár dnů vyzvedne.

„Tak jsem si dneska pořídil psa,“ řekl večer svým hostitelům. „Bude se plavit s námi.“

Asi nemusím popisovat, jak byli překvapení. Nápad jim ale přišel úžasný a s typickou americkou spontánností ihned zorganizovali oslavu na přivítání nového štěňátka. Sehnali Robertovi měkčený košíček, plážovou tašku na deku a hračky, míček, misky na jídlo a na vodu a krásný obojek a vodítko. Bylo toho tolik, že se mu to nevešlo do kufru.

O několik dnů později se Robert stavil v útulku a chtěl si štěně vyzvednout. Posmutnělá pracovnice mu ale řekla, že štěňátko dostalo průjem a museli ho utratit.

„Proč jste mi nezavolali?“ rozzlobil se Robert. „Neměli jste právo ji utrácet! Třeba bych si ji chtěl vzít i tak!“

„Je mi to moc líto,“ řekla nešťastná dívka. „Dělá se to tak ve všech útulcích. Když nějaké zvíře onemocní, musíme ho utratit, aby se nákaza nešířila. Vašemu štěňátku se asi udělalo špatně z toho očkování.“

To, že musel odejít bez psa, Roberta rozčílilo, i když mu v útulku vrátili peníze. K čemu mu budou všechny ty dárky od přátel? Znovu tedy zalistoval novinami a tentokrát je rovnou otevřel na sekci PSI. A tam, uprostřed stránky, byl inzerát na šestitýdenní štěňátko Jack Russell teriéra, připravená na odstavení od matky.

Ha, řekl si Robert, zřejmě mi je souzeno, abych si toho psa přece jenom pořídil. Zdá se, že všechny ty dárky nakonec nepřijdou vniveč.

Mluvit o tom, že by si chtěl pořídít psa, dokáže každý. Najít ale vhodný inzerát a opravdu si psa pořídít, to je něco jiného. Robert se ovšem nenechá jen tak odradit, zejména pokud

se pro něco už rozhodl. Půjčil si tedy auto a brzy byl na cestě do Palm Beach.

Otevřela mu baculatá paní v trepkách a natáčkách, v ruce držela cigaretu. Pozvala ho dál, aby si mohl prohlédnout štěňátka batolící se po kotci. Jedna fenka na Roberta hned zaštěkala a přiběhla k němu, aby mu očichala nohy a nataženou ruku. Okamžitě si Roberta získala, jak přátelskou povahou, tak hezkým zbarvením srsti.

„Vezmu si tuhle,“ řekl a uchopil kroutící se a chňapající štěňátko do rukou. Sotva tehdy mohl vědět, jak odvážná a přátelská ta holčička jednou bude.

Tehdy ještě Tara neměla jméno, bylo to jenom „štěňátko“. Uložili ji do košíčku a paní jí tam přidala ještě medvídko, který jí měl dělat společnost. Vzala ho mamince z pelíšku, a tak voněl po ní i po Tařiných bratříčkách a sestřičkách. Bylo dobře, že ho Tara měla – čekaly ji dlouhé, osamělé noci v neznámém prostředí, během kterých se jí po rodině určitě stýskalo. Medvídko jsme pak měli na lodi celá léta, dokud jej Tara jednoho dne omylem nehodila přes palubu.

Náhradní díly měli dovézt až za pár dnů, takže se Robert s Tarou mohl pořádně seznámit. Vzal ji do klubu, kam chodil s přáteli hrát tenis, chodili spolu nakupovat, nebo prostě jenom seděli doma a koukali na televizi. Vždy, když šli ven, dostala Tara maličký postroj a vodítko. Brzy si na něj zvykla a musel na ně být opravdu vtipný pohled, když tak šli vedle sebe – vysoký muž, kolem kterého poskakoval maličký pejsek.

Dárky, které „štěňátko“ dostalo, se Robertovi nevešly do kufru, takže si musel pořídit ještě jeden. Vzal Taru do náručí a vyrazil do velkého obchodního střediska. V prodejně kufrů ji položil na chvíli na zem, aby si všechno očichala, zatímco on bude vybírat. Ukázalo se ale, že Tara potřebovala vyvenčit, a Robert si náhle všiml, že se mu kolem bot rozlévá stále se zvětšující loužička. Pokusil se ji nohou nenápadně nahrnout pod police s kufry, čím víc se o to ale snažil, tím víc loužičku rozpatlával do širokých lesklých kruhů.

Jak se do tak malého štěňátka může vejít tolik vody? Robert nemohl uvěřit vlastním očím. Všiml si, že k němu míří prodavačka, takže rychle chytil Taru i kufr a schoval se do vedlejší uličky,

kde předstíral, že ho fascinují rybářské pruty. To už prodavačka došla k loužičce a začala se rozhlížet, aby našla pachatele, a kolem Roberta a Tary prošla nějaká maminka s dítětem a vrhla po nich podezřívavý pohled. Naštěstí se tehdy nic nestalo, jen s sebou Robert od té doby nosil vždy notnou zásobu papírových kapesníků – zejména když svou malou svěřenkyni bral do společnosti!

Po několika dnech náhradní díly konečně dorazily a Robert s Tarou se mohli vrátit do Kolumbie. Robert Taře zařídil všechny potřebné papíry, povolení a očkování a při předávání kufrů na check-inu oznámil stevardovi, že mu pesek bude cestovat v kabině na klíně.

„To nejde,“ řekl uštvaný zástupce aerolinií, unavený celodenním dohadováním s cestujícími. „Psi musí cestovat jako zavazadlo. Běžte se domluvit s lidmi z přepravy, jsou tamhle na konci haly.“

„Ani náhodou,“ zpražil Robert unaveného muže pohledem. „Víte, jak je zavazadlový prostor pro živé tvory nebezpečný? Slyšel jsem o spoustě zvířat, která tam umrzla nebo se udusila kvůli nedostatku kyslíku. Určitě jste o nich slyšel také.“

Tara, schovaná v bezpečném objetí Robertových silných paží, vrhla na stevarda smutný pohled a její hnědé oči ho prosily, aby ji do břicha letadla neposílal. Zdálo se, že cítí, že všechno nejde přesně podle plánu, a že je to svým způsobem i kvůli ní.

„Tak dobře,“ povzdechl si nakonec stevard a podrbal se v nakrátko ostříhaných vlasech. Také měl doma pár psů a bylo mu Tary líto. „Zavolám kapitána, ten bude mít poslední slovo.“

Kapitán, oděný v modré uniformě se zlatým lemováním, se brzy dostavil. Změřil si problémového cestujícího a jeho psa pohledem.

„Dobře, je to malý pesek,“ souhlasil nakonec. Mluvil se zpěvavým jihoamerickým přízvukem. „Vy s ní cestovat na klíně, úplně vzadu v letadle. Vy ji nenechat seskočit. Když ona čurat nebo kakat, tak vy to po ní uklidit, *señore!*“

Robert s Tarou si oddychli a brzy už byli uvelebení vzadu v letadle. Tara si brzy získala srdce všech letušek na palubě a ony se o oba pasažéry celou cestu hezky staraly. Během letu se chodily s pejskem mazlit a vždycky u toho Robertovi

přinesly sklenici whisky. Jedna z nich Taru postavila na zem, aby si mohla protáhnout nožičky, a maličká teriérka okamžitě vycítila příležitost a vyrazila zvláštní místo plné exotických pachů a spousty nohou prozkoumat. Zmizela mezi sedadly a vodítko za ní jen zavlálo.

„Pomoc! Ten pejsek nám utekl!“ zpanikařila jedna z letušek. „Zavolejte si ji!“

„Nemůžu,“ bránil se Robert, „ona ještě nemá jméno. Zkuste ji najít, jenom pozor na kapitána!“

Vyprávěl, že to byl opravdu vtipný pohled. Po zemi začaly po čtyřech lézt letušky oblečené v elegantních sáčkách, šátcích a přiléhavých sukních a hledaly pod sedadly ztraceného psa.

„Pojď sem, pejsku, no tak!“ volaly, ale Tara se ani neukázala. Hledání pokračovalo, cestující začali nervózně poposedávat a trochu se mračili. Určitě přemýšleli, jestli to není nějaký falešný poplach a letušky náhodou nehledají bombu!

Letadla jsou ale velká a hlučná a Tara se brzy začala bát. Zanedlouho se tedy proplížila pod sedadly zpátky a stočila se v bezpečí dobře známých Robertových bot.

2

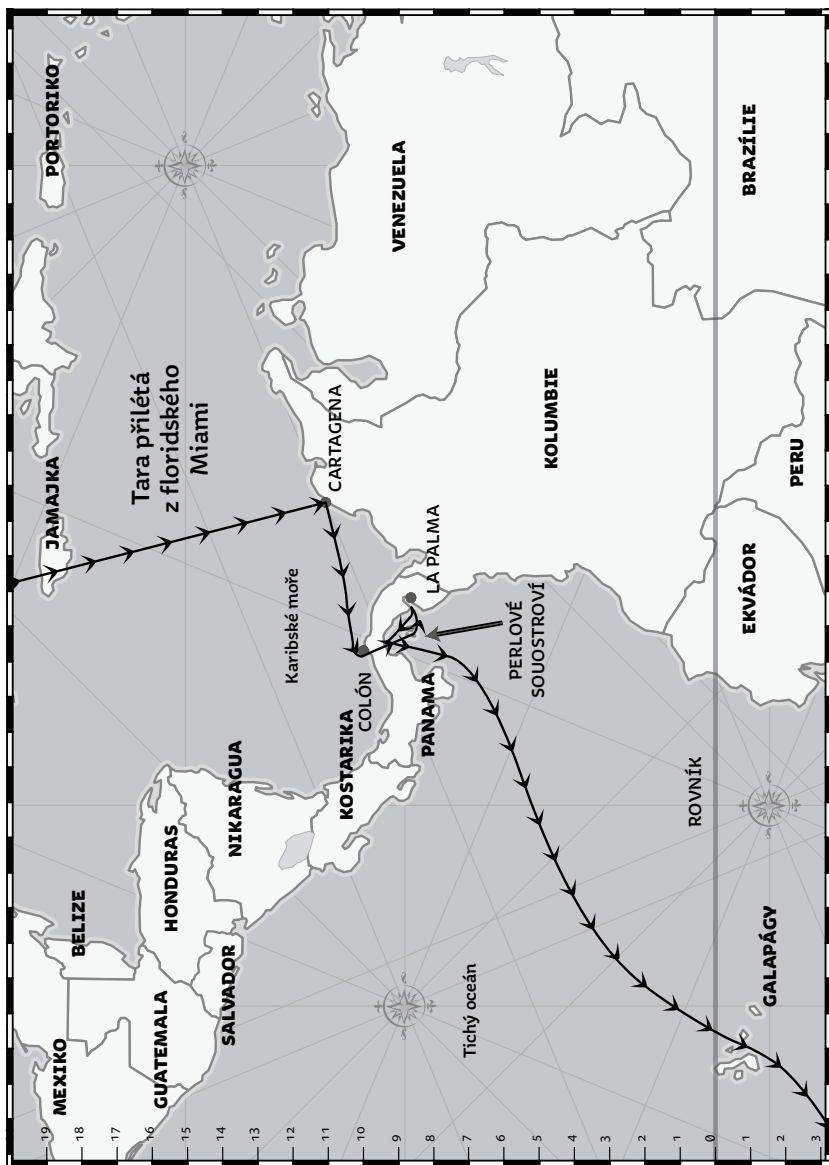
Kolumbie a Panama

Vzít si na palubu štěňátko je trochu jako pořídit si domů miminko – brzy zjistíte, že všechno je jinak. Jen co pro něj vytvoříte nějaký prostor, uvědomíte si, že malý tvoreček, který se vám nastěhoval na loď, chce, abyste o něj stále pečovali. Musíte si s ním hrát, musíte ho krmit. V novém kufru našťestí dorazila i zásoba kvalitních granulí a další jsme pak dokoupili v Cartageně. V té době jsme měli *Deusu* v suchém doku, kde čekala, až nainstalujeme nové díly.

S Tarou jsme chodili na procházku dvakrát denně, což stačilo k tomu, aby si protáhla nožičky a vyvenčila se. Pohyb mezi lodí a zemí nebyl nijak jednoduchý, protože *Deusa* měla dvoumetrový kýl a spočívala na dřevěné podpěře čtyři metry nad betonovou plošinou. S tou nás spojoval dlouhý, viklající se žebřík, po kterém se nám už tak lezlo špatně, a s vrtícím se štěňátkem v ruce to bylo ještě mnohem nebezpečnější. (V suchých docích se mimochodem stávají jachtařům ty nejhorší nehody. Je to kvůli viklajícím se žebříkům a ledabyly sestaveným lešením, nebo proto, že stačí zakopnout o stočený provaz na palubě a spadnete po hlavě na beton.) Dělníci, kteří v našem kolumbijském doku pracovali, si ale Taru velice oblíbili a rádi si s ní hráli. Kdykoli se mezi ně snesla ze svého vyvýšeného pelišku, zvedali ji mastnými rukama pokrytými skvrnami od barev a otírali si strniště na tvářích o její hladký černý obličejík. Tara je milovala a náklonnost jim opětovala uslintanými pusinkami.

Štěňátka sežvýkají a sní cokoli, co se jim dostane do tlapek. V tomto ohledu byla špinavá země v docích pokrytá spoustou naprosto nevhodných věcí: hromádkami černé špíny, bahnitou vodou, mastnými hadry, odřezky nátěru proti řasám, zbytky jídla... Mladého psa, který do všeho strká nos, všechny tyto věci

~ Kolumbie ~ Panama ~ Galapágy ~

pokoušely, a proto jsme odtud Taru zaháněli tak rychle, jak to šlo, a venčili ji na nedalekém trávníku. Běhala za míčkem, jako by byla na klíček, válela se na sluníčku a vystrkovala bílé bříško k nebi. Po několika dnech jsme si ale všimli, že se jí na břicho udělaly ošklivé červené fleky a že má nateklé a vodnaté oči. Drbala se jako šílená a napadlo nás, jestli není na něco alergická. Později jsem viděla, jak někdo trávník stříká prostředkem proti plevelu, a uvědomila si, že to bylo nejspíš to, co Tarě alergii způsobilo. Na trávník jsme tedy už raději nechodili.

Jak Tara vlastně získala jméno? Začali jsme tím, že jsme si napsali seznam jmen, která se by k tomu našemu veselému pejskovi s černohnědým obličejíčkem a bílou skvrnkou na čele hodila. Jedno z nich bylo i „Ara“, podle hvězdy, která byla na obloze v den, kdy se Tara narodila. Zkoušeli jsme ji tím jménem i volat – „Aro! Aro! Aro!“ –, ale prostě to neznělo tak dobře. Tak jsme na začátek přidali písmeno „t“ a ejhle, hned to znělo o dost důrazněji. Slavnostně jsme tedy fenku objali, kápili na ni trochu vody a pojmenovali ji Tara. Brzy se na jméno naučila slyšet, a kdykoli jsme ji zavolali, nastražila uši a vyrazila se s námi přivítat.

Když jsme si v Cartageně pronajímali místo v suchém doku, netušili jsme, že se nachází v poněkud nechvalně známé čtvrti.

„Raději nechodte z doků ven,“ varovali nás dělníci. „Potloukají se tu zvláštní existence.“

„Jak to?“ ptali jsme se. „Všichni, koho jsme zatím potkali, byli velice milí.“

„Raději si dávejte pozor,“ stál si na svém předák doku. „Zbohatlíci si sem jezdí kupovat drogy. Nemůžete je minout, ulicí vedle doku jezdí jedno fáro za druhým. Za dva dolary tu seženete gram kokainu a za padesát centů krystal cracku. A trávu, tu tady prodávají po celých trsech!“

A opravdu, když se Robert jednou cestou z železářství ztratil a skončil ve slumu, který přiléhal k dokům, považovali ho místní za možného klienta a hned se k němu měli.

„Hej, *amigo*, nesháníš něco?“ volali na něj. „Pojď, ukážu ti, co mám!“

Každý den jsme tu vídali drahá auta. V drsné čtvrti s prašnými ulicemi a otevřenými stokami se nápadně vyjímal.

Vzhledem k tomu, že se suchý dok nacházel těsně vedle takto nebezpečné čtvrti, vypouštěli do něj každý večer dva velké, zuřivé psy hlídače. To znamenalo, že jsme večer nemohli z lodi ven, i když jsme třeba potřebovali na záchod. Uchýlili jsme se proto ke dvěma prázdným dvoulitrovým lahvím od Coca-Coly, a nakonec se ukázalo, že to bude nejlepší řešení i přes den – v doku byl totiž jen jeden záchod, který neměl sedátko a používali ho i všichni dělníci. Tara se s hlídacími psy naštěstí nikdy nesetkala, protože by ji spolkli jedním hitem. Večer jsme ji venčili v deset, těsně předtím, než se psi vypouštěli na noc, a ráno jsme vyráželi na procházku v šest, hned poté, co psy zase zavřeli. Tara to zvládala dobře a na rozdíl od nás vydržela celou noc!

Dokem často procházela i policie. Strážníci kontrolovali registrační čísla motorů a z žebříku ohmatávali trupy lodí, aby zjistili, jestli majitelé trochu neupravili čísla brusným papírem. Vyprávěli, že obchod s drogami tu jen kvete a že po vydařeném obchodu pašeráci často potopí lodě v zálivu, aby za sebou zametli stopy.

Po dlouhých dvaceti dnech na suchu měla *Deusa* konečně opravený motor a mohla se vrátit na vodu. S úlevou jsme odpluli do přístavu a suché doky nechali daleko za sebou.

Jednou ráno jsem zrovna seděla v lodním kokpitu a povídala si s kamarádkou, když Tara, která si hrála vedle mě na sedadle, náhle žuchla dolů na podlahu. Hlasitě vyštěkla a já si všimla, že se zachytila nožičkou o odtokovou mřížku, která pokrývala podlahu kokpitu.

„Pomoc!“ zavolala jsem na Roberta, který pracoval dole v podpalubí. „Pojď sem, rychle! Tara si asi zranila nohu.“

Robert vyběhl na palubu, vzal Taru do náručí a zkontroloval jí pravou zadní packu. Zdálo se, že je v pořádku, ale pro jistotu jsme se rozhodli, že fenku vezmeme do města k veterináři.

Zavolali jsme tedy taxík a vyrazili – pro Taru to byla teprve druhá cesta autem, a přestože ji nožička musela hrozně bolet, seděla mi na klíně jako pěna a fascinovaně sledovala ubíhající ulice. Náš malý pejsek snad nikdy v životě nevyštěkl bolestí, ani ve chvílích, kdy strašně trpěl. Byl neuvěřitelně statečný a klidný, a kdykoli s ním bylo něco v nepořádku, jen se po nás trochu ohnal, jako by chtěl říct: *Nesahat, bolí!*

Ingrid, snědá veterinářka s kulatým obličejem, pozorně poslouchala, když jsem jí lámanou španělštinou vysvětlovala, že Tara spadla a zachytila se nožičkou o mřížku. Pak Taře udělala rentgen a zjistila, že kost je trochu naštípnutá. Tara tedy dostala sádro a my pokyn, abychom se po dvaceti dnech stavili na kontrolu. Chudák Tara – že se zrovna něco takového muselo stát štěněti!

Sádra se nesměla namočit, což bylo dost těžké uhlídat, protože Tara milovala vodu v jakékoli podobě. Jack Russell teriéři nemají pověst vodních psů, ale v tomhle měla Tara povahu veskrze labradoří. Při sebemenší příležitosti se vrhala do všech možných louží, potoků a lavorů, a samozřejmě také do moře. Její pozornosti neuniklo ani mokré prádlo, a jakmile jsem si na zadní palubě rozložila vaničku s mydlinami, skočila dovnitř a vytahovala z nich košile stejně rychle, jak jsem je tam stihla skládat.

„Taro, pejsku, koukej to oblečení vrátit!“ kárala jsem ji. „Vždyť ještě není vyprané, musíme ho přece nechat odmočit.“

Tara našpicovala ouška a naklonila hlavičku na stranu, v ostrých zoubcích svírala límeček od košile. Vypadala, že přesně ví, co jí říkám.

„Hodná, a teď pusť!“ zavelela jsem a chytla mokrou košili. Tím se z toho ale stala hra a Tara okamžitě ucukla, stiskla zuby ještě pevněji a začala po štěněcím způsobu zuřivě vrčet. Potřásala u toho hlavou, jako by říkala: *Ne, ne, ty pusť, to je moje, moje!*

Nakonec jsem samozřejmě vyhrála já, protože jsem Taru prostě zvedla do vzduchu a košili jí z pevně semknutých čelistí vypáčila. Bylo ale naprosto jasné, co si o tom Tara myslí. *Jen počkej, honilo se jí hlavou, počkej, až vyrostu a budu silnější a větší než ty. Pak uvidíme, kdo to prádlo dostane!*

O několik dnů později jsme si všimli, že se sádra Taře posouvá z nohy dolů, jako by jí byla malá. Doufala jsem, že ne navlhla od dlouhé trávy, kterou Tara na procházkách pobíhala, nebo vodou z kaluží, do kterých se vrhala, kdykoli jsem se k ní na chvíli otočila zády. Každopádně jsem ji raději vzala na kontrolu. Ingrid byla tentokrát pryč a ujala se mě sestřička, která si také myslela, že takhle by se sádra chovat neměla. Zmizela s Tarou někde vzadu a já za chvíli zaslechla, jak štěňátko kvílí bolestí. Vyrazila jsem za ní, ale nepustili mě do sálu – musela jsem počkat, než se fenka objeví. Když ji konečně přinesli, měla hezkou novou bílou sádru a vypadala naprosto zničeně.

„Chudinko pejsku, co ti to tam dělali?“ zašeptala jsem a vzala ji do náruče. „Vždyť ty jsi přece tak statečná a nikdy nepláčeš!“

Odnesla jsem Taru k čekajícímu taxíku a odjeli jsme zpátky do přístavu. Tentokrát fenku cesta vůbec nezajímala a jen mi ležela na klíně s přivřenýma očima.

U veterináře nám řekli, že by Tařina nožička měla zůstat v sádře alespoň čtyři týdny. Tou dobou jsme už měli v plánu být na opačné straně Panamského průplavu, takže jsme se rozhodli, že jí sádru necháme sundat až v Panamě.

Od Panamy nás dělily tři dny rozbouřeného moře, silného větru a kymácející se lodi. Nejnovější členka posádky byla na moři poprvé a nebyl to úvod do plachtění, jaký bychom jí přáli. Nejenže se musela neustále srovnávat s houpající se lodí, ještě měla bolavou nohu v sádře. Drželi jsme ji tedy v bezpečí v podpalubí a brali ji nahoru jen vyvenčit. Bohužel dostala průjem, což znamenalo, že jsme na palubu museli chodit mnohem častěji, než by se nám líbilo. A zatímco Tara balancovala na palubě, my hlídali, aby jí sádru neošplýchly vlny, které se přes nás bez ustání valily.

V těchto chvílích si Tara určitě ze srdce přála, aby se mohla vrátit k mamince, a my přemýšleli, jestli je pes na palubě opravdu tak chytrý nápad. Jedna dobrá věc z této plavby ale nakonec přece jen vzešla – Tara se naučila vyvenčit na povel. To se nám

později hodilo při spoustě příležitostí, například když jsme cestovali vlakem nebo autem. Taře pak už vždycky stačilo říct, aby udělala loužičku, a ona ihned poslechla. Praktický trik! Robert tvrdil, že právě proto nám pořídil fenu – zvedání nožičky by na rozbouřeném moři vyžadovalo opravdu skvělou rovnováhu!

Na povolení přeplout Panamský průplav jsme čekali v jachtařském klubu v přístavu Colón. Chodila jsem Taru venčit na trávník vedle klubu, a když jsem si s ní jednou hrála, všimla jsem si něčeho zvláštního. Robert šel zrovna shodou okolností kolem, tak jsem ho radši hned zavolala.

„Podívej,“ ukázala jsem mu Tařinu nožičku, „má všude červené pupínky. Tady na krku a tady i pod sádrou.“

„Už to vidím,“ zamžoural Robert a pohladil Taru po hlavě. Pejsek na něj s důvěrou pohlédl. „Vypadá to dost zle. Zkusíme najít veterináře už tady.“

Když trávíte spoustu času na moři, se zdravotními problémy si často musíte poradit sami. Můžete onemocnět jak na širém moři, tak na nějakém odlehlém ostrově, a proto jsme s sebou vždy vozili knihy s praktickými radami, například *Kam nechodí lékař* nebo *Kam nechodí zubař*. Byli bychom rozhodně uvítali i *Kam nechodí veterinář!*

Pozvali jsme na palubu Omara Lorenza, obtloustlého panamského veterináře, kterého většinou volali k hospodářským zvířatům. Řekl, že to budou asi vši, a doporučil na ně silnou dávku lindanu, který se většinou používal k ošetřování ovcí (pro malé štěně byla taková dávka nebezpečná, ale tento veterinář možná prostě nikdy psy neléčil). S hrůzou jsme na sebe s Robertem pohlédli a rozhodli se, že pro Taru je lindan příliš drsný. Začali jsme se tedy poptávat na moři i na souši, jestli někoho nenapadne nějaké jiné řešení.

Někdo se zmínil, že kdesi okolo Rio Dulce se na lodi *L'il Bit* plaví veterinářka Sandy. Počkali jsme, až bude na příjmu podle běžného rozvrhu lodní vysílačky (běžný způsob, jakým spolu komunita jachtařů udržovala na dálku kontakt, bylo přes rádio SSB), a jakmile jsme získali spojení, hned jsme jí vysvětlili, co se s Tarou děje. Tou dobou se už zpod sádry začínal linout strašlivý puch. Ve vysílačce se ozývalo praskání a nejdřív jsme

vůbec neslyšeli, co Sandy říká, nakonec se nám ale podařilo šum ztlumit.

„Hned jí tu sádru sundejte,“ řekla Sandy. „Něco se pokazilo a způsobilo infekci. Jestli je můj odhad správný, a myslím, že bude, dejte pejskovi aspoň na deset dnů antibiotika s širokým spektrem účinku. Pak se zase ozvěte a uvidíme, co dál.“

Měli jsme na palubě velkou zásobu léků, mimo jiné i antibiotika, která Sandy doporučila. Protože jsme oba vyrostli na afrických farmách, věděli jsme, že lidské léky lze většinou použít i pro zvířata, jen musíte upravit dávku.

Sádru se nám podařilo sundat jen s velkými obtížemi. Jeden z nás držel zmítajícího se a chňapajícího psa, druhý kousek po kousku odštipoval ztuhlé obvazy. Objevila se zapáchající, hnijící noha, ze které tekla hnis a po jedné straně se táhla ošklivá rána. Došlo nám, proč Tara tehdy u veterináře v Cartageně tak kvílela – při odstraňování sádry ji zřejmě omylem řízli do nohy pilkou. Místo, aby to přiznali, jen všechno zakryli novou sádrrou. Rána se zanítila a z toho naskákaly Taře všechny ty boláky. Byla z toho velice nešťastná a my také. Naštěstí však antibiotika brzy zabrala, a protože Tara navíc chodila každý den poctivě plavat do moře, nožka se jí brzy začala hojit. Stačilo pár dnů a znovu z ní byl ten veselý pes, který si získal naše srdce.

Když jsem Taru chodila v Colónu venčit, setkávali jsme se na trávníku před jachtařským klubem se spoustou dalších námořnických psů. Jedna dívka tam pravidelně venčila modrookého huskyho a vyprávěla mi o něm neuvěřitelný příběh.

Jednou se za temné a větrné noci plavili s přítelem podél panamského pobřeží, asi deset kilometrů od pevniny, ale náhle zjistili, že jejich milovaný pes není na palubě. V hrůze otočili loď a vydali se zpátky, po cestě prohledávali silným reflektorem temnou vodu. Ale přšelo a foukal vítr, a i kdyby tam husky někde byl, stejně by ho nedokázali najít. Dopluli tedy do nejbližšího přístavu, rozeslali zoufalé zprávy známým na lodích a dali vědět místním, že se jim ztratil pes. Pak si půjčili auto a vyrazili zpátky podél pobřeží, tentokrát po pevnině, a ptali

se vesničanů, jestli náhodou někde nepotkali modrookého psa. Nakonec se ale museli smířit s tím, že se husky utopil – deset kilometrů ke břehu za temné noci je koneckonců opravdu daleko.

Většina jachtařů chce proplout Panamským průplavem co nejrychleji a vyrazit dál, ale tento pár zůstal v okolí Panamy několik měsíců. O mnoho týdnů později vyprávěli příběh o ztraceném psu nějakým místním a jeden z nich náhle zpozorněl.

„Počkejte,“ řekl, „já ten příběh znám, ale z druhé strany. Na jedné farmě tady v okolí se přesně takový modrooký pes objevil, vyhublý na kost a polomrtvý hladem. Srst měl plnou bodláčí, ale choval se přátelsky, takže zřejmě musel předtím někomu patřit. Na farmě se o něj postarali a pak začali zjišťovat, jestli někomu z cizinecké komunity neschází pes. Není nás tu moc a tyhle věci se k člověku časem donesou. Kdo ví, třeba to je zrovna ten váš!“

Dokážete si asi představit, s jakou nadějí si pár příběh vyslechl. Muž, který jim o psu vyprávěl, začal ihned obvolávat známé a brzy sehnal na onoho farmáře kontakt. Všichni se vydali zjistit, jestli se opravdu jedná o jejich psa, a ač to zní naprosto neuvěřitelně, opravdu to byl on, jejich krásný husky. Po dlouhé době se s ním tedy opět šťastně shledali.

Pocítila jsem k tomu velkému psu obrovský respekt – bylo mi téměř zatěžko uvěřit, že dokázal přežít pád přes palubu, doplavat v bouři na břeh, najít si nový domov a konečně se znovu setkat se svými majiteli.

3

Panamský průplav

Přejezd Panamského průplavu je zážitek na celý život. Zároveň je s ním ale spojena spousta papírování – musíte změřit loď, sehnat lidi, kteří vám pomohou s naváděním (rodinu, přátele, nebo vlastně kohokoli, kdo vám bude ochoten pomoci), zarezervovat si tranzitní termín, zjistit, s jakou další lodí budete průplavem projíždět, a zajistit si oficiálního navigátora. Ti byli ze všeho nejdůležitější. Na to, aby nás do průplavu vůbec pustili, musel být na jachtě kapitán s čtyřčlennou posádkou – ta stála ve dvojicích na přídi a na zádi a s pomocí těžkých lan, která byla k jachtě přivázaná, pomáhala loď navádět zdymadly.

Značnou část papírování bylo potřeba vyřešit v kancelářích správy průplavu, což znamenalo cestu taxíkem do centra. Taru jsme k její velké radosti vzali s sebou. Vyrazili jsme tedy na břeh, v jedné ruce potřebné dokumenty a v druhé pejska navlečeného do slušivého červeného postroje a vodítka ve stejné barvě. Protože byla tak hezká a roztomilá, všichni si ji chtěli chovat (zejména ženy) a nikomu nevadilo, když jsme ji vzali s sebou do kanceláře nebo restaurace.

S přeplutím kanálu nám měli pomoci náš synovec s neteří, Didi a Greg, kteří dorazili z Kalifornie a přivezli s sebou spoustu amerických dobrot a krabici vína. Druhou dvojicí naváděčů pak měli být naši přátelé z Panamy, Joe Wolff a jeho přítelkyně Anna. Na Joea byl opravdu skvostný pohled – nosil sluneční brýle, kšiltovku, zlaté hodinky a měl povislý knír. Býval oficiálním naváděčem Panamského průplavu a teď jezdil s tažnými loděmi v přístavu, takže tuto cestu podnikl nescísněkrát. Byli jsme moc rádi, že ho máme na palubě, stejně jako krásnou Annu, která pracovala pro správu průplavu.

Od prvního zdymadla na atlantské straně po poslední zdymadlo na straně tichomořské je to téměř osmdesát kilometrů, přičemž tři kilometry z toho zabírají zdymadla. Pokud má člověk rychlou jachtu a vypluje brzy ráno, lze celým průplavem projet za jediný den. My jsme se ale rozhodli, že jeden večer strávíme v Gatunském jezeře, uměle vytvořené nádrži, která obě řady zdymadel propojuje.

Nastal náš tranzitní den a my čekali, napjatí a neklidní, v přístavu na naváděče. Tara nás pozorně hlídala, ukrytá na svém oblíbeném místě, v záchranném člunu složeném na střeše kajuty. Tento člun byl zásadní částí *Deusiny* výbavy, bezpečnostní pojistka pro případ, že by se stalo něco strašného, třeba že bychom se potopili uprostřed oceánu. Byl umístěn na dobře dostupném místě a jediné, co bylo potřeba v případě nouze udělat, bylo přehodit ho přes palubu. Nafukoval se trhnutím za šňůru, kterou byl připevněný k lodi, a rozložil se do osmimístního rafu se zásobami, vodou, háčky na ryby, světlicemi, kompasem, papírem a tužkou (kdyby se člověku náhodou chtělo dělat si při ztroskotání poznámky) a dalšími nutnostmi k přežití.

Kdykoli se k *Deuse* někdo přiblížil, Tara vyskočila z člunu na palubu a začala na tuto skutečnost hlasitě upozorňovat. Bylo jí úplně jedno, jestli se blíží přítel nebo nepřítel – bylo to prostě přepadení. Majitele ostatních lodí v přístavu její věčný štěkot otravoval, ale my jsme ho vítali. Bylo dobré vědět, že budeme mít hosty, ať chtěné, nebo nechtěné.

Po několika telefonátech k nám s menším zpožděním připlul naváděčský člun a na palubu vstoupil pečlivě upravený Panaman v uniformě. Jmenoval se *señor* Roger, měl na sobě zářivě bílý stejnokroj a lesklé černé boty a byl připraven provést nás jednou z nejúžasnějších staveb posledního století. Když jachta vpluje do Panamského průplavu, měl by kapitán teoreticky předat velení naváděči, ale ve skutečnosti to vypadalo tak, že Robert zůstal u kormidla a Roger si sedl vedle něj a dával mu pokyny.

Zvedli jsme tedy kotvu a vypluli. Nikomu z nás bohužel nedošlo, že jsme Taru zapomněli naváděči představit, a ona si začala myslet, že si jí nikdo nevšímá. Rozhodla se, že se do věci vloží. Sešplhala ze svého bidýlka a opatrně se proplížila po palubě, vstříc kotníku *señora* Rogera navlečenému do bílé ponožky,

kterým se opíral o odtokovou mřížku kokpitu. Roger zrovna Robertovi vysvětloval, jak vplout do prvního zdymadla, kde jsme se měli (možná spolu s nějakou další jachtou) svézt za velkou nákladní lodí Panamax. Dospěl zrovna k nejdůležitější části briefingu, když náhle překvapeně vyjekl a chytil se za nohu.

„Co se stalo?“ ptal se Robert a rozhlížel se po palubě. Spatřil, jak se Tara nenápadně plíží pryč. Fenka se rozhodla, že jí naváďeč není sympatický, protože mluvil se zvláštním přízvukem a přinesl s sebou na palubu kufřík naditý papíry, které jsme potřebovali k průjezdu průplavem. Štěněcí zoubky jsou ostré jako jehličky a snadno vženou do očí slzy i dospělému muži – a Rogera kousnutí velice rozzlobilo.

Strašně jsme se mu všichni omlouvali, snažili se ho uklidnit a nabízeli mu silnou kávu (není libo doušek rumu?). Taru jsme odnesli, že ji zavřeme do podpalubí, ale vůbec se jí tam nechtělo. Kroutila a mrskala sebou, seč mohla, aby se osvobodila a mohla se té zábavy účastnit s námi.

Rozdělili jsme si pozice. Já s Gregem jsme se postavili dozadu, kde jsme se měli starat o lana, která měla *Deusa* připevněná na zádi. Joe s Annou byli vepředu, kde zase měli pod kontrolou lana na přídi. Další lana nám měli hodit pozemští naváďeči v průplavu. Viděli jsme je vysoko nad sebou na cestíčkách křížujících vršek zdymadla.

„Postarám se o Taru,“ nabídla se Didi. Posadila se do kokpitu k Robertovi a naváďeči, aby jim dělala společnost, pejska si posadila na klín a pevně ho chytila.

Každá loď potřebovala čtyři silná lana dlouhá přes 30 metrů, která jsme měli hodit naváďečům na souši. Protože však byla těžká, jediný způsob, jak je dostat nahoru, bylo připevnit je k tenčímu lanku, které nám nejprve hodili ze břehu. Toto tenčí lanko bylo zakončené zvláštním uzlem, tzv. *kinderkopfem* (známým i jako „opičí pěst“), který sloužil jako závaží – a právě k němu jsme měli přivázat lana z *Deusy*, aby si je naváďeči mohli přitáhnout.

Všichni jsme se tedy soustředili, abychom to dobře zvládli a hozená lanka zachytili, a také abychom vypadali jako efektivní a schopná posádka. Úplně jsme u toho ale zapomněli na posledního člena posádky, který si *opravdu rád* hrál s míčkem.

Roger Robertovi pokynul, aby plul pomalu dopředu, dokud nebudeme v prvním zdymadle. Brána zdymadla zela dokořán, jako by nás chtěla obejmout a poslat dál. Naváděči nad našimi hlavami, dvacet metrů vysoko, vypadali z našeho pohledu strašně maličci. V rukou měli stočená lanka a chystali se nám je hodit.

První lanko s *kinderkopfem* prolétlo vzduchem, ale pro Taru byla představa takového obřího míčku prostě příliš. Vytrhla se Didi ze sevření a s radostným štěknutím vyrazila na příď, kde se Anna zrovna chystala lanko chytit. Tara jí podrazila nohy a skočila po uzlu, ale to už si jí všiml Joe a přitiskl ji ragbyovým chvatem k zemi. Znamenalo to ale, že jak Anna, tak Joe leželi na přídi, pod sebou zmítajícího se psa, a ani jeden z nich nechytil své lanko. Naváděči na stěnách si je rychle přitáhli, aby je mohli hodit znovu. Robert *Deusu* pořád vedl pomalu kupředu a Rogerovi docházela trpělivost.

„Přestaňte si hrát s tím hloupým psem a chytněte ta lanka,“ rozkřikl se na Joea s Annou. „Už nemáme moc času!“

Rogerovi prostě Tara k srdci nepřirostla – koneckonců z jejího bolestivého chňapnutí ho pořád ještě brněl kotník. Didi se vrhla vpřed, odchytila Taru a odnesla ji do podpalubí, kde ta malá zlobilka zůstala po zbytek cesty. Čekala nás ještě tři zdymadla a pak kotviště v Gatunském jezeře, největší umělé nádrži na světě. Zdymadlo Gatun, které k jezeru vedlo, bylo v té době největší betonovou stavbou, co kdy kdo postavil.

Když průplavem proplovají dvě jachty najednou, většinou se svazují k sobě. S námi ale žádná další menší loď projíždět neměla, takže jsme byli ve zdymadlech sami... kousek za obrovskou nákladní loď Panamax pojmenovanou *Bright State*. Zdymadla byla jen 33 metrů dlouhá a 320 metrů široká, a loď Panamax byly postaveny přesně pro ně, tak aby nepřesahovaly dané rozměry. Slyšeli jsme, že až obří loď zapne motory a začne se pohybovat, bude to s námi pěkně házet, a přístavem kolovaly hrůzné příběhy o jachtách, které vlny z nákladních lodí roztržily o betonové zdi průplavu. Velké lodě měly vlastní pozemní naváděče, vozidla o váze 55 tun, která je naváděla z kolejnic zapuštěných do zdí.

Obrovská vrata tyčící se nad námi se pomalu zavřela a zakryla výhled na otevřený záliv a jiskřící moře. Zůstali jsme

v obrovské vaně s vysokými stěnami, sami s naším obřím společníkem. Sotva jsme mohli uvěřit tomu, že bránu pohánějí pouze dva motory o síle čtyřiceti koní, které fungují bez přestání už osmdesát let!

První zdymadlo se začalo plnit sladkou vodou z Gatunského jezera. Padala z obrovských trubek o průměru šest metrů, které byly zasazené do devatenácti metrů betonu. Voda nás zvedala výš a výš, až jsme se náhle ocitli těsně vedle naváděčů na souši. Zesponu se nám zdáli malí jako panenky, ale teď stáli přímo vedle nás, na cestičce na vrcholku zdymadla. Obrovská betonová nádrž se naplnila vodou neuvěřitelně rychle, za necelých deset minut. V sousední nádrži voda zase klesala a velká červená loď, která plula na hladině, nám pomalu mizela z očí, jako by ji nějakí neviditelní démoni unášeli do podzemí.

„Zapněte motor, kapitáne Roberte,“ řekl naváděč Roger. „*Bright State* se chystá vyplout a budou z ní vlny.“

Z Rogera se nakonec vyklubal docela fajn chlap. Brzy vyměnil nažehlenou naváděčskou uniformu za tričko a krátké kalhoty a dal si s námi koláč a hrnek čaje.

Náhle se *Deusa* zachvěla a všichni, kdo stáli, se raději rychle posadili, aby je vlny nesmetly přes palubu. Dobře, že to udělali, protože vzápětí sebou loď začala trhat ze strany na stranu jako ryba na háčku. Bylo to děsivé – vlny nás vrhaly z jedné strany na druhou, vstříc drsným stěnám kanálu. Stačilo jedno přetržené lano a narazili bychom přídí přímo do betonové zdi. Tara slyšela hluk, cítila, jak se loď kymácí, a neváhala to všechno komentovat hysterickým štěkotem. Běhala v podpalubí sem a tam, skákala nahoru a dolů po pohovce a doufala, že se jí nějak podaří dostat na palubu. Brzy se z toho řádění ale přehrála, a tak sebou alespoň plácla do misky s vodou, kterou měla připravenou v lodní kuchyňce, a rozlila ji po podlaze.

V druhém zdymadle se celý proces opakoval. Znovu jsme pomalu najeli za *Bright State* a počkali, až se za námi zavře brána. Zdymadlo se znovu naplnilo vodou a ta nás vynesla ke třetímu schodu. Tři gatunská zdymadla na atlantské straně nás zvedla celkem o 26 metrů, a pak už jsme mohli vyplout do Gatunského jezera. Všechna zdymadla fungují na bázi gravitace a na průjezd jedné lodi se použije neuvěřitelných 200 milionů

litřů sladké vody. Není divu, že museli na řece Chagres postavit tak velkou přehradu!

Když jsme vypluli z třetího zdymadla, zhluboka jsme si oddechli. Tiše jsme dojeli k jezeru a zakotvili u městečka Gamboa, kde jsme chtěli strávit noc. Pevně jsem Roberta objala a nadšeně jsme pogratalovali naváděči Rogerovi. Pak už jsme jen vypustili Taru a kochali se hustou džunglí, která jezero obklopovala, a maličkými ostrůvky zdobícími vodní hladinu. Na jednom stromě jsme dokonce uviděli zavěšeného lenochoda! Šťastné proplutí bylo potřeba oslavit, nejlépe dobrým kalifornským vínem – koneckonců podařilo se nám projet bez nehod, což není jen tak. Lodě řady našich přátel si ze zdymadel odnesly jizvy, které budou navždy všem připomínat, že takové proplutí může dopadnout i velice špatně.

Vlastnila jsem *cayuyo*, krásnou ručně vyřezávanou dřevěnou kánoi z Guatemaly. Loďka byla pouze pár metrů dlouhá a vešel se do ní jen jeden člověk. Vozili jsme ji přivázanou k přídi, a když jsme někde kotvili, byl to můj nejoblíbenější způsob přepravy mezi *Deusou* a břehem. Nedaleko našeho dnešního kotviště ležel malý ostrůvek zarostlý džunglí a vysokými stromy. Velice mě lákal, a tak jsem spustila kánoi na vodu a s triedrem okolo krku mu vyplula vstříc.

Plula jsem neslyšně okolo ostrůvku a poslouchala volání ptáků. Něco se plížilo nebo pobíhalo hustým podrostem a šramotilo ve spadáném listí. Večerní světlo barvilo klidnou hladinu do olovených a zlatých odstínů a proti tmavnoucí obloze se ostře rýsovaly větve stromů. Do toho snového světa se ale náhle vmísil nový, rušivý zvuk – někde zpoza mě se ozvalo chrčení, funění a lapání po dechu. Opatrně jsem se v kánoi otočila a uviděla, jak hladinu protíná malý trojúhelníkovitý tvar. Byla to Tara, která se mě zuřivě snažila dohnat.

Zřejmě mě viděla, jak slézám po žebříku na zádi a odplouvám pryč. Občas jsem jí na podobné výpravy brala s sebou, tentokrát jsem jí ale jasně řekla, že má zůstat na lodi. Možná spadla do vody, když natahovala krk a sledovala mě pohledem,

abych jí náhodou nezmizela ve večerním šeru. Každopádně si nikdo nevšiml, že je pryč. Nikdo neslyšel šplouchnutí a nikoho nenapadlo, že je na lodi podezřelý klid. Mysleli si, že je stočená někde v koutku a spí, unavená vším, co se ten den událo.

Jezero bylo plné aligátorů, kteří by si na malém pejskovi jistě rádi pochutnali. Rychle jsem tedy na kost promočenou fenku vytáhla do kánoe a pořádně jí vynadala. Tara byla ale tak šťastná, že se jí ke mně podařilo doplavat, že kárná slova vůbec nevnímala. S radostným poštekáváním skákala sem a tam a vytřásala z kožíšku kapičky vody. Téměř jsem slyšela, jak v duchu jásá: *Dala jsem to! Dala jsem to!*

Původně jsem měla v plánu pozorovat ptáky. Teď jsem je ale nechala být a místo toho se soustředila na to, abych kánoi i triedr udržela nad vodou. Nadšenou Taru jsem musela hlídat, aby znovu neskočila do vody, ale i tak dělala, co mohla, aby loďku převrhla. Věřím, že všechny posádky lodí v kotvišti z toho musely mít náramnou podívanou.

Druhý den častě zrána se k nám přidal Wilbur, nový naváděč, který nás měl provést dalšími třemi zdymadly. Tara tedy musela znovu do podpalubí, a když na to vzpomínám, jsem moc ráda, že za celý život nezjistila, že se dá z podpalubí vylézt po žebříku do kokpitu. Takhle jsme ji mohli mít pod kontrolou, což bylo důležité zejména tehdy, když k nám u různých ostrůvků chodili na palubu celníci a lidé z imigračních oddělení. Posadili se vždycky do kokpitu, procházeli naše doklady a Tara se v podpalubí mohla uštěkat. Samozřejmě to ale také znamenalo, že jsme nikdy nemohli předstírat, že s sebou žádného psa nemáme...

Přiblížili jsme se ke konci Panamského průplavu a chystali se opustit Atlantik a vstoupit do Pacifiku, rozloučit se s jedním oceánem a přivítat se s druhým. Zbývalo nám proplout Gaillardovým průplavem (dnes známým jako Culebra Cut), třináct kilometrů dlouhým kanálem vysekaným do břidlice a skály. Toto umělé údolí, které protíná Panamskou šíji, bylo velice těžké vybudovat, a proto bylo ve své době považováno za úžasný

výdobytek moderního inženýrství. Dělníky, kteří se prosekávali skálou, aby ji mohli zevnitř odpálit dynamitem, neustále ohrožovaly sesuvy půdy. Ty také bránily účinnému odstraňování suti a dlouho se myslelo, že právě kvůli Gaillardovu průplavu nebude Panamský průplav nikdy dokončen. Po Francouzích ho ale převzali Američané a ti ho dovedli do zdárného konce. Jejich motivace byla mnohem větší, protože dostavěný kanál značně ovlivnil veškerou místní lodní dopravu.

V místech, kterými jsme proplouvali, byl průplav široký 150 metrů. Stejně jsme si ale říkali, že potkat tu dvě lodě Panamax najednou, zůstane z nás jen placka, a měli jsme docela strach.

Tři zdymadla, která vedou do Tichého oceánu, se nacházejí těsně za Gaillardovým průplavem. První z nich se jmenuje Pedro Miguel, nachází se v šestadvaceti metrech nad mořem a mělo nás spustit o celých devět metrů. Z něj jsme pak měli vplout do jezera Miraflores, které navazuje na další dvě zdymadla. Nadmořská výška tohoto jezera se mění v závislosti na dmutí Tichého oceánu – když je příliv, je potřeba spustit se jen o třináct metrů, když odliv, sníží se hladina oceánu v Panamském zálivu ještě o dalších sedm.

Sestup kupodivu nebyl ani zdaleka tak traumatizující jako výstup, snad proto, že jsme lépe věděli, co čekat a jak řešit případné problémy. Při sestupu navíc vplouvaly malé lodě do zdymadla před obřími tankery – kdyby se totiž některá loď Panamax rozbila, zůstaly by jachty uvězněné za ní. A nakonec určitě pomohlo i to, že jsme sestup podnikali společně s jinou jachtou, *InI*, které velel náš přítel Scott. Svázali jsme obě lodě ještě v kotvišti, než jsme vpluli do prvního sestupného zdymadla, a obalili jim boky řadou pevných nárazníků, aby se vzájemně neodřely.

Tentokrát jsme tedy neviděli, jak se za námi brána zdymadla zavírá. Mohli jsme ale zase sledovat, jak brána před námi roste a my klesáme, jako bychom jeli výtahem, a kolem nás hučí odtékající voda. A nakonec se obrovská brána pokrytá hnědavou rzí otevřela, aby nás vypustila do dalšího zdymadla, Miraflores.

Při vjezdu do Miraflores to s námi házelo mnohem víc než předtím a naváděči u lan se na svých stanovištích opravdu museli činit. Výjezd byl mnohem klidnější, až na okamžik, kdy

Joe na chvíli přestal dávat pozor. Pustil své lano, *Deusa* sebou smýkla na pravobok jako neklidná kobyłka a *InI*, která k nám byla na pravoboku přivázána, se na chvíli ocitla ve velkém nebezpečí. Řítila se směrem k betonu a její kapitán Scott vytřeštil oči hrůzou. V tu chvíli ale někdo na Joea zavolal, on si všiml volného lana a k naší velké úlevě obě lodě zase srovnal.

Wilbur byl mnohem přísnější než Roger. Uniformu ze sebe celou cestu nesundal a trval na tom, že bude vydávat rozkazy píšťalkou. Robertovi to nebylo dvakrát po chuti (koneckonců jako kapitán byl zvyklý, že na *Deuse* píská on!), ale nakonec vzal i on Wilbura na milost – poté co naváděč uznale podotkl, že Robert má jachtu zcela pod kontrolou.

U ústí Panamského průplavu bylo přístaviště Balboa, kde se nacházelo několik kotvišť pro jachty, které se buď chystaly do průplavu, nebo zrovna připluly z Atlantiku a plánovaly se vydat do Tichého oceánu. Vždycky jsem si přála dělat přístavního kapitána, a zde se mi to přání částečně splnilo – z místa, kde jsme kotvili, se daly skvěle pozorovat lodě. Průplavem projížděla jedna loď za druhou – malé loďky, velké lodě, a dokonce i zaoceánská výletní loď *Queen Elizabeth II*. Výhled byl prostě skvělý. Na druhou stranu bylo naše kotviště tak blízko lodní cesty, že jsme nesměli používat vlastní čluny, jen lodní taxíky jachtařského klubu. Ty nejezdily ani rychle, ani nějak zvlášť často, ale byl to jediný způsob, jak se dostat z lodi na pevninu a zase zpátky, takže jsme si zas až tak nestěžovali.

Joe s Annou nám nabídli, že nás provedou po hlavním městě Panamy, které se zemí sdílí jméno. Bylo založeno v roce 1519 a jeho dějiny jsou plné příběhů o bukanýrech, kteří se sem vydali hledat španělské zlato – například Francis Drake nebo Henry Morgan. Přes Panamskou šíjí také vždy vedla spousta obchodních stezek, například Camino Real (Královská cesta), která spojovala město Portobello na atlantské straně s tichomořskou Panamou.

„Zítřka vás vyzvednu a uděláme si celodenní výlet,“ slíbil Joe, když s Annou opouštěli *Deusu*. „Všechno vám to ukážeme.“

„Můžeme s sebou vzít Taru?“ zeptala jsem se a Joe přikývl.

Bylo nám líto nechávat Taru na lodi samotnou. V té době jsme ještě neměli okolo paluby bezpečnostní síť, která by ji chránila před pádem do vody a bránila jí v tom, aby se za námi vydala, a museli jsme ji tedy zavírat do podpalubí. Navíc nebyl problém nosit ji s sebou, většinou byla hodná, a hlavně si ji každý hned zamiloval.

Anna pracovala v administrativní budově, kde byly na zdech krásné nástěnné malby z roku 1915 zpodobňující jednotlivé fáze stavby Panamského průplavu. Malíř William B. Van Ingen je namaloval v New Yorku, odkud byly v podobě panelů dopraveny do Panamy lodí. Den, který jsme si vybrali k prohlídce města, byl horký a Tara se brzy po hlavě vrhla do nejbližší fontány. Vody se nikdy nebála a začínalo být jasné, že z ní jednou bude skvělá plavkyně. Dali jsme si zmrzlinu, abychom také trochu vychladli, a jednu jsme koupili i Taře. Opatrně ji lízala z kornoutu, který jsme drželi v ruce. Psi milují sladké a ani ten náš nebyl výjimkou – kdykoli jsme jedli, upřela na nás Tara prosebný pohled a nastražila ouška. Také naše jídlo vždy velice ráda ochutnala.

S Joem a Annou jsme ve městě strávili krásný den. Navštívili jsme jak takzvanou starou Panamu, jak se říká pozůstatkům původního města, tak novou Panamu plnou mrakodrapů a luxusních restaurací. Večer nás naši přátelé odvezli do přístavu, kde jsme vymýšleli, co dál.

„Musím využít toho, že v přístavu mají pračky,“ řekla jsem Robertovi, když jsme z vodního taxíku šplhali na palubu *Deusy*. „Máme tu spoustu špinavého oblečení a mohla bych k tomu přihodit i povlečení a prostěradla. Ať máme před cestou všechno čisté.“

Druhý den jsme si tedy opět zavolali vodní taxík a vydali se na pevninu, já s obrovskou taškou plnou prádla a Robert s rozdováděným Jack Russell teriérem, kterého měl v plánu vyvenčit.

„Tobě to jistě bude trvat déle než nám,“ podotkl Robert, když s Tarou vyráželi na procházku. „Vrátíme se asi trochu dřív. Tak zatím ahoj a uvidíme se pak na lodi.“

Když jsem se později vrátila na loď s vypraným prádlem, vyprávěl mi Robert veselou historku. Když se s Tarou vraceli zpátky na *Deusu*, postavila se jim do cesty nějaká rozzlobená žena s hromadou prádla v rukou.

Možná potkala v prádelně Rosemary, napadlo Roberta. Nikdy v životě jsem ji tedy neviděl, ale zdá se, že ona mě zná. Míří přímo ke mně a vypadá dost rozzuřeně!

Žena se zastavila přímo před Robertem, hodila mu prádlo k nohám a zašermovala mu prstem před nosem.

„Nemysli si, holomku, že si budeš brát víc než jednu čistou košili denně!“ zaprskala. Pak posbírala rozházené prádlo a našťvaně odkráčela pryč.

Robert nevěděl, co si o tom výstupu myslet. Neměl nejmenší ponětí, kdo to byl, ale napadlo ho, že jsem si možná s někým povídala v prádelně. Já tam ale s nikým nemluvila a tu ženu jsme pak už nikdy znovu neviděli. Co se ale prádla na lodi týče, je tento příběh celkem typický – praní na moři je ustavičný boj s vodou, počasím, prostorem a časem. Měnit si v horkém a vlhkém panamském podnebí několikrát denně košili... to prostě nešlo. Ať už se té ženě stalo cokoli, pohár její trpělivosti zjevně přetekl.

Než jsme se mohli vydat vstříc Galapázkým ostrovům a Francouzské Polynésii, bylo potřeba doplnit zásoby na lodi. Z jachtařského klubu Balboa se to dělalo dost špatně, protože jste věčně čekali na lodní taxík, který vás navíc ještě dovezl jen na konec dlouhého mola. Robert se Scottem, naším přítelem z *InI*, se jednou vydali do města, aby nakoupili nějaké náhradní díly, a vrátili se se zajímavým objevem. Přímo v centru města, poblíž bankovní a rezidenční čtvrti El Pontilla, stavěl hotel Intercontinental nové přístaviště, Clube de Yacht y Pesca.

„Poslyš, Roberte,“ řekl Scott. „Pojďme zjistit, jestli nemůžeme loď zakotvit tam. Do města to je odtamtud mnohem blíž.“

Vydali se tedy k luxusně vyhlížející bráně přístavu, ale do cesty se jim postavil hlídač v uniformě: posvátný pozemek soukromého klubu nesměla znesvětit noha nečlena. V tom okamžiku se ale objevil jakýsi mladík, který se představil jako Miguel, a oslovil Roberta se Scottem anglicky se španělským přízvukem. Zdálo se, že ho zcela nadchlo, že narazil na jachtaře.

„Táta tu dělá komodora,“ řekl, „a určitě by vás tu pár dnů nechal. Zavolám ho a zeptám se.“

Miguelův otec byl rád, protože měl za to, že v dobrém přístavu by mělo kotvit i pár jachet. Kromě něj ale patřila do klubu i spousta snobů a někteří si začali stěžovat, že jim v čirém rybníčku kalíme vodu. Voda tu opravdu byla znečištěná, my za to ale nemohli! Každý den okolo nás proplouvala spousta odpadu z kanalizace, například včetně použitého toaletního papíru a podobně, a zjistili jsme, že kanalizace do přístavu na dvou místech přímo ústí. Kolem hráze bylo těchto výstupů ještě několik a všemi se do vody dostával nečištěný odpad. Bylo to nechutné. V klubu jsme také nemohli Taru venčit ani koupat, takže jí musely stačit krátké procházky po přístavu. Výlety po městě snášela špatně, takže jsme vymysleli spoustu her, které jsme s ní provozovali na palubě, aby mohla někam nasměrovat svou bezbřehou energii. Byl to koneckonců pořád ještě mladý pes, který potřeboval spoustu pohybu.

Stručně řečeno, přístav byl ohavný a strašně to tam páchlo (a tomu pachu nešlo uniknout, ani když člověk zůstával v podpalubí). Jako výchozí bod pro nakupování byl ale umístěn skvěle. Spolu se Scottovou přítelkyní Debi jsme chodily do nedalekých supermarketů a taxíkem a člunem převážely na loď spoustu potravin. Doplnit lodní zásoby totiž není žádná legrace! Nejdřív musíte všechno dostat na palubu, pak to uložit do podpalubí a nakonec to vměstnat do všech možných koutů, rohů, zásuvek a skříněk. Všechno musíte pořádně upevnit, aby se to na moři neuvolnilo a nezačalo se kutálet kolem. A hlavně nesmí nic spadnout do trupu lodi, protože by to mohlo ucpat čerpadlo. Člověk musel myslet na spoustu věcí a dělat si jeden seznam za druhým, a má pilná asistentka Tara mi u toho neváhala pomáhat... třeba tím, že žvýkala tužky a trhala mi sešity na kusy.

Lidé se nás často ptají, kde Tara na lodi spávala. Když byla úplně malá, stočila se vždycky na noc do klubíčka a vmáčkla se do rohu v nohou naší postele v kajutě na zádi. Jakmile ale

trochu povyroستla a potřebovala víc místa, udělali jsme jí pelíšek na vyvýšené římse za čelem postele. V zadní stěně kajuty byla dvě okénka, která se otvírala na zád' a umožňovala nám dělat v kajutě průvan. Stala se Tařinými oblíbenými hlídacími místy – vždycky si do jednoho z nich lehla, vystrčila bílé přední packy nad hladinu a bystrým pohledem sledovala, co se v zátoce děje. Když jsme odcházeli z lodi, museli jsme okénka zavírat, protože by se jimi jinak protáhla a vydala se za námi. V pelíšku na zádi spávala hlavně v noci nebo když jsme ji zavřeli do podpalubí.

Kromě nočního pelíšku měla Tara i denní pelíšek, ten, který dostala od přátel v Americe. Vzhledem k tomu, že byl krásně měkký a dal se skvěle žvýkat, příliš dlouho nevydržel. Nahradili jsme jej tedy proutěným panamským košíkem vyloženým dekou, který jsme umístili na římse u předního vstupu do podpalubí. Ležel pod přístřeškem proti větru a vodní tříšti a stal se z něj útulný pelíšek chráněný před sluncem i deštěm.

A co hračky? Všichni psi nějaké mají. Tara si ty své hlídala a nebyla moc ráda, když jsme si s nimi chtěli hrát i my. Jediná hračka, o kterou se s námi byla ochotná dělit, byl tenisový míček. Házela jsem jí ho vždy z kabiny na zádi do chodby, odkud se překutálel jídelnou a salonem a skončil na přídi. Bylo to asi jedenáct metrů přímou čarou, což nebylo mnoho, ale stačilo to. Tara se vždycky vrhla za míčkem, chytila ho, přiběhla zpátky ke mně, skočila přes postel a začala míček žvýkat. Po chvíli mi ho pak přenechala, celý mokrý a poslantaný, abych jí ho mohla hodit znovu.

Při některých hrách se Tara chovala skoro jako kočka. Měli jsme na posteli silný přehoz a já pod ním občas zavrtěla prsty a předstírala, že tam je myš. Tara po prstech vždy nadšeně skočila a jako šílená se snažila pod přehoz podhrabat. Chňapala u toho ostrými zoubky a občas se hra stala až příliš drsnou. Tehdy jsem ji musela zarazit, aby přehoz neroztrhala na cáry, o mých rukou ani nemluvě. Fenka v sobě měla tolik energie, že bylo těžké poskytnout jí na moři dost pohybu. Na druhou stranu ji stejně jako nás určitě stálo dost energie udržovat na věčně se houpající lodi rovnováhu.

Když byla Tara štěňátko, nechávala se hladit ráda, ale později jí to začalo vadit. Bylo to skvělá a zábavná společnost se silnou osobností a samostatnou povahou, vždy připravená vyrazit na výlet, jít si zaplavat nebo prozkoumat novou pláž. Ale hladit, to prosím ne!

Posádky jachet, které projížděly Panamským průplavem, si při přejezdu vzájemně pomáhaly – většinou jako naváděči u lan na palubě lodi. S Debi a Scottem jsme se chystali vyrazit na pomoc našim dalším přátelům, Kenovi a Paddy na lodi *Imago*, kteří se také chtěli dostat přes zdymadla do jachtařského klubu Balboa. Cesta průplavem mi připadala jako velké dobrodružství a za tu dobu, co jsme kotvili v Panamě, jsem pomohla převést tři lodě. Na atlantskou stranu jsem se vždy vracela vlakem, který projížděl okolo všech zdymadel a Gatunského jezera. K *Imagu* byla při přechodu přivázána ruská jachta *Rarioia*, které veleli Sven s Annette, pár z východního Německa. Motor *Rarioi* byl totiž na solární pohon a sám by loď zdymadly neprotáhl. Celá loď byla vůbec velice šetrná k životnímu prostředí – byla jen necelých osm metrů dlouhá, podomácku vyrobená a měla tak nízkou palubu, že když jste seděli v kokpitu, dosáhli jste prsty na vodní hladinu. Na můj vkus to bylo až příliš nízko, ale Tara to na *Rarioie* milovala – o tak snadném přístupu do vody si na *Deuse* mohla nechat jen zdát.

Naše jachta kotvila společně s *InI* u panamského Ostrova plameňáků. Když jsme jeli pomáhat s přeplutím průplavu, zůstal Robert na palubě, aby se staral o Taru a Mobay, kočku, která bydlela na *InI*. Nebývali jsme pryč déle než osmačtyřicet hodin a naše kotviště bylo bezpečné – panamská pobřežní hlídka tam dokonce umísťovala zadržené jachty. Na těchto lodích vždy přespávala stráž, takže Robert byl v dobré společnosti.

Když Panamský průplav bezpečně překonala i *Imago*, setkali jsme se všichni u Ostrova plameňáků, posadili se k mapám a začali plánovat další část cesty.

„Stavte se na pivo,“ ozvala se jednou večer přes vysílačku Paddy. „A vezměte s sebou Taru, seznámíme ji s Dudleyem.“

Maskot *Imaga* Dudley byl velký černobílý kocour a seznámení našich dvou mazlíčků vypadalo jako dobrý nápad. Tara by nějakou společnost rozhodně užila! Přirazili jsme tedy s člunem k *Imagu* a Tara, celá natěšená, poskakovala na vodítku sem a tam. Začala se hrnout nahoru na palubu, ale náhle se přímo před ní objevil rozzuřený kocour. Zpražil Taru zlatým pohledem, seknul po ní velkou tlapou a shodil ji zpátky do člunu. Pejsek překvapením vyjekl a Dudley s ocasem zvednutým do vzduchu vztekle odkráčel do podpalubí. Zdálo se, že Tara nechápe, co se děje a proč jí po čumáku stékají kapky krve.

„Ach jo,“ povzdychla jsem si. „Možná bychom to měli zkusit ještě jednou, tentokrát bez Tary. Chvilku vydržte, odvezeme ji zpátky na *Deusu*.“

Paddy o tom ale nechtěla ani slyšet a pozvala nás na palubu i se psem. Nakonec to ničemu nevadilo, protože jsme si zabrali kokpit a kocour trucoval dole v podpalubí. Pluli jsme pak spolu mnoho tisíc kilometrů, ale Dudley s Tarou se nikdy nespřátelili. Od toho dne se také pro Taru stala každá kočka nepřítelem a nikdy jsme ji pak už nedokázali přesvědčit o opaku.

4

Darién

Měli jsme v plánu navštívit Darién, neprostupnou bažinu, která pokrývá velkou část Panamy. Na březích řek tam žije řada indiánských kmenů. Právě kvůli neprostupnému Dariénu nespojuje Severní a Jižní Ameriku žádná pevná cesta a my si říkali, že by to bylo zajímavé místo na prozkoumání. Prostě něco trochu jiného.

Naše tři lodě zakotvily na nějakou dobu u Perlového souostroví, které se rozkládá nedaleko panamských břehů. Užívali jsme si chladnou, průzračnou vodu a možnost lovit ryby, což byly dvě věci, které nám v týdnech, kdy jsme se plavili Panamským průplavem, velice chyběly. Tara mohla běhat po kamenitých plážích, lovit kraby a plašit mořské ptáky. Vydržela ale na pláži mnohem déle než my a brzy začal být docela problém dostat ji zpátky na loď. Zkoušeli jsme to na ni všelijak: lákali jsme ji na pamlsky, které jsme nosili po kapsách, volali na ni, aby si šla zkusit chytit kraba, nebo jsme s ní vyběhli do vody... jen abychom ji pak chytili a odnesli zpátky na *Deusu*. Taře ale velice rychle došlo, o co se tu pokoušíme, a než jsme se nadáli, byl náhle účinek našeho lákání úplně opačný. Když jsme na fenku zavolali, otočila se a zamířila pryč a my jen bezmocně koukali, jak bílý ocásek mizí v dálce.

„Co s tím budeme dělat?“ zeptal se Robert. „Hrozně se mi ji nechce držet na vodítku, když tu může běhat po kilometrech pláží. Ale když se sama nevrátí, můžeme o ni přijít. Třeba ji najde někdo z místních a odnese ji domů dětem na hraní.“

„To by ji ale nejdřív musel chytit,“ namítla jsem. „A to zjevně nezvládáme ani my. Musíme prostě doufat, že se časem unaví a dostane hlad, a pak se ke člunu ještě ráda vrátí. Zatím na ni počkáme... třeba s knížkou a nějakým vínem!“

Robert se rozesmál. Náš malý pejsek se prostě nikdy nenudil a nikdy se ani neunavil. Tara běhala bez zastavení, jako hračka na klíček.

Darién. 11800 čtverečních kilometrů bažin a lesů, kalné vody, hustého bahna a džungle. Rozhodně to nebylo prostředí, na které bychom byli zvyklí. Naše první zastávka byla u vesnice Punta Alegre, kde jsme museli kvůli mělčině zakotvit přes kilometr od pobřeží. Záhy k nám připluly tři kánoe s místními, kteří nám nabídli, že nás odvezou proti proudu řeky Mogue k indiánským osadám. Po dlouhém smlouvání jsme se rozhodli, že si za nejlepší cenu pronajmeme tu největší kánoi. Majitel se jmenoval se Carlos a byl to Panaman se zlatohnědou pokožkou, oblečený ve slamáku a špinavém tričku. Domluvili jsme se, že nás vyzvedne druhý den v šest ráno.

V Punta Alegre končil ten den karneval, takže nás pozvali na břeh, abychom se setkali s místními a podívali se na soutěž krásy zdejších dívek. Znělo to jako dobrý nápad, takže jsme se naskládali do dvou člunů, chytili Taru pevně do náruče a vyrazili vesnici prozkoumat. Navedli jsme čluny úzkým kanálem v černém bahně na mazlavou pláž, kde nás obklopil houf křičících a smějících se dětí. To bylo na Taru příliš a začala hystericky štěkat. Nevím, kdo se v té chvíli vyděsil víc, jestli děti nebo ona, ale děti se každopádně lekly tak, že všechny utekly. Utišili jsme Taru a vylezli ze člunů, které jsme pak nechutným páchnoucím bahnem vytáhli na břeh. Přihlížející davy místních měly z té podívané druhé Vánoce.

„Ahoj, já jsem Kenya,“ představila se nám hezká snědá dívka v červeném tričku a zelených kraťasech. Potřásli jsme si s ní rukou. „Když do vesnice přijdou cizinci, starám se o ně já, protože jsem se ve škole naučila anglicky. Pojdte, provedu vás tu. Vláda tu nedávno nechala postavit školu a nemocnici, takže se tu teď žije mnohem lépe.“

Kenya nás provedla kolem barevných domečků se zahradaми plnými květin. O stromech a dalších rostlinách toho věděla spoustu a hrdě nám vysvětlovala, co se z té které byliny vyrábí za přírodní lék. Za námi se coural dav místních a někde v dále

vrčelo pár olezlých psů s prašivinou. Tara se mi zkoušela mermomocí vytrhnout a přidat se k davu, ale držela jsem ji pevně. Věděla vůbec, že je pes a ne člověk? S jinými psy se potkala koneckonců jen jednou nebo dvakrát v přístavu, jinak jí společnost dělali jen lidé.

„Ta volba královny krásy bude určitě trvat celou věčnost,“ ozval se Scott. Seděli jsme zrovna nad pivem v místní hospodě a povídali si s vesničany, kteří se přišli podívat na *gringos*. Scottovi se příliš nelíbila představa, že se budeme muset k loďkám brodit ve tmě.

„Máš pravdu,“ souhlasil Robert. „Určitě bychom tu neměli zůstat přes noc. Sice je zrovna příliv, ale kdo ví, jak dlouho ta soutěž potrvá!“

V Panamě je čas relativní a událost naplánovaná na pátou může klidně začít třeba až v osm. Raději jsme se tedy omluvili a vysvětlili, že se potřebujeme dostat zpátky na loď ještě s přílivem. Kromě toho jsme na jachtách nechali Kena, aby je hlídal. Zatím se po nás ještě nesháněl, ale pokud bychom se do tmy nevrátili, mohl by si o nás začít dělat starosti.

Druhý den v šest ráno jsme byli připraveni vyrazit. Čekali jsme na Carlose, který nás měl odvézt proti proudu řeky, v rukou jsme měli pláštěnky a fotoaparáty v plastových obalech. U nohou nám ležel napěchovaný piknikový koš.

„Taro,“ dřepa jsem si k fence, abychom si viděly do očí. „Tehle výlet není nic pro tebe, je to moc daleko. Buď hodná, zůstaň hezky na palubě a hlídej. A hlavně neštěkej, až budeme odjíždět, budeš tu mít strýčka Kena. Zůstává na *Imagu* s Dudleym, ale bude tě chodit navštěvovat.“

Tara po mně loupla pohledem. Koho zajímá nějaká prašivá kočka?

Uložila jsem ji do kabiny na zádi, ale tvářila se velice nešťastně a já se cítila provinile, že ji tu nechávám samotnou. Byla jenom pes a nechápala, proč si nemůže hrát s prašivými psy a honit ve vesnici slepice.

Výlet k indiánským osadám na řece Mogue byl báječný. Velkou hnědou řeku lemovaly vysoké mangrovnické ukryté za obrovskými kořeny a voda zpěněná naší kánoí protékala kolem stromů stojících uprostřed řeky. Cesta trvala asi tři čtvrtě hodiny, a jakmile se řeka začala zužovat, uviděli jsme na březích první suchozemské rostliny a kapradiny. Vynořila se před námi cedule, která hlásala, že KOMUNITA MOGUE - PANENSKÝ RÁJ je tamtím směrem. Zjevně jsme nebyli první, kdo se za domorodými kmeny vypravil. Řídkou džunglí vedla udupaná cestička, která nás přivedla na mýtinu s několika chýšemi stojícími na vratkých kůlech. Ve vesničce panoval klid, takže nás trochu šokovalo, když jsme potkali dva muže se samopaly. Carlos nám vysvětlil, že to je místní policie, ale jejich zbraně naši skupinku poněkud vyděsily. Nemyslí si o nás náhodou, že pašujeme drogy? Bylo obecně známo, že drogy putují z Kolumbie do Panamy a dále na sever právě Dariénem.

Na plácek uprostřed vesnice vyšly ženy, které nesly barevné pletené košíky, talíře a hrnce. Mnoho z nich na sobě mělo jen sarong omotaný okolo pasu, na bocích zavěšené nahé děti. Jejich košíky byly krásné a pevné, v barvách země a lesa. Muži na sobě měli moderní krátké kalhoty a plastové sandály; některé z dětí byly pomalovány od hlavy k patě černou barvou, prý na ochranu proti zlým duchům.

Roberta brzy přestalo smlouvání o zboží bavit. Odpojit se od nás a vydal se k chalupě místního náčelníka.

„Pojďte sem,“ zavolal na nás, když jsme o něco později šli kolem. „Náčelník nás zve na návštěvu. Vyšplhejte se nahoru po tomhle kůlu.“

O stěnu domku se opravdu opíral silný kůl zakončený na jednom konci ozdobnou hlavicí, do kterého byly vysekané stupně. Pokud chtěli obyvatelé domu návštěvu přijmout, otočili kůl tak, aby se po stupních dalo vylézt nahoru. Když naopak o návštěvy nestáli, obrátili kůl vzhůru nohama, aby stupně směřovaly dolů a nedalo se na ně stoupnout. Zajímavý způsob, jak předcházet nevídaným návštěvám!

Zrosadili jsme se kolem náčelníkova stolu a jeho mluvčí nám začal vysvětlovat, kde jsme se ocitli. S Robertem jsme španělsky rozuměli, a tak jsme ostatním tlumočili. *Señor Leonardo* byl

nejen hlavním náčelníkem všech domorodých obyvatel Dariénu, ale také botanik a bylinkář respektovaný panamskou vládou. Byl to krásný snědý muž s hranatou tváří i tělem a s jasným, pronikavým pohledem. Vysvětloval nám, že léčení má tři části: bylinnou, duchovní a „tajnou“. Použil španělské slovo pro „tajné“, ale přemýšleli jsme, jestli to náhodou nemá spíš být „tajemné“. I když možná měla tato část léčení opravdu zůstat pro nezasvěcené tajemstvím! Náčelník dále mluvil o tom, co chce udělat pro své lidi, a že doufá, že se mu do vesnice podaří přivést turisty.

Vzadu v chatce visel z trámů závěs, který zakrýval člověka ležícího na lavici. Když jsme totiž přišli, byl náčelník zrovna uprostřed léčení.

„Onen muž je velice nemocný,“ vysvětloval nám. „Lékaři to vzdali, tak přišel ke mně. Medicína dokáže spravit některé věci, třeba narovnat zlomenou ruku, vytrhnout zub nebo přišít useknutý palec – ale nemoc v duchovním světě, to je něco jiného. Náš kmen vždy dodržoval staré tradice a i já je své pomocníky učím, aby naše způsoby zůstaly v tomto měnícím se světě zachovány.“

„Děkujeme, *señore* Leonardo,“ řekl Robert. „Jsme poctěni, že jsme dnes mohli být hosty v tvém domě. Svět si existenci léčivých bylin začíná uvědomovat čím dál tím víc, i to, že je o ně důležité pečovat.“

Statný muž se usmál a my se rozloučili. Ještě nám zamával na cestu. Museli jsme jít, protože nastával odliv a my museli řeku splout, dokud v ní bylo dost vody. Ta se totiž v této bažinaté krajině ztrácí velice rychle.

Robert strávil s náčelníkem ještě dvacet minut navíc a dozvěděl se spoustu jiných zajímavých věcí. Kmen pěstoval jen tolik jídla, aby nasýtil lidi ve vesnici, a z moře bral jen to, co sám spotřeboval. Nic neprodávali dál. Komunita totiž měla pocit, že pokud budou žít tímto způsobem, příroda jim vždy dá, co potřebují. Věřili, že se na ni mohou spolehnout. Nikdo také neměl lepší dům než soused, protože se nechtěli vzájemně hádat a závidět si.

Když jsme se vrátili na jachty, přivítali jsme se se zvířaty a vyprávěli Kenovi, co jsme zažili a co jsme ve vesnici koupili. Pak bylo na čase naplánovat další cestu. Chtěli jsme jet na sever

do hlavního města Dariénu, které se jmenuje La Palma a leží v místech, kde se řeka Tuira vlévá do zálivu San Miguel. Z této části plavby jsme všichni měli strach, protože nás čekala cesta mořskou úžinou, které se přezdívalo „průrva“. Slyšeli jsme, že za přílivu se moře touto úžinou řítí rychlostí až šest uzlů za hodinu (asi 10 km/h). Při takové rychlosti, ještě navíc v úzkém prostoru, je velice těžké udržet loď pod kontrolou. Můžete jen doufat a tiše se modlit, aby všechno dobře dopadlo – třeba aby se vám neporouchal motor nebo neprasklo kormidlovací lan-ko. Před několika dny se navíc objevil další důvod, proč se pře-jezdu bát – na skalách těsně před vstupem do průrvy ztrosko-tala velká železobetonová jachta, která vezla na palubě čtyři dospělé a tři děti. Skaliska jí prorazila trup a jachta se málem potopila.

Následující den ráno jsme tedy opatrně objížděli vstup do průrvy a čekali na krátký okamžik klidu, který nastává mezi přílivem a odlivem. Tehdy jsme se chtěli pokusit proplout.

„Čím déle čekáme, tím jsem nervóznější,“ povzdychla jsem si a přitiskla k sobě Taru tak pevně, až vykvikla. „Máme jet první a vést ostatní jenom proto, že máme nejlepší mapu a nejhlubší kýl. Co když to nezvládneme?“

„Jen klid, Rosemary, ty se vždycky zbytečně strachuješ,“ usmál se Robert a poplácal palubu vedle sebe. „Všechno bude v pořádku. Máme silný motor a dobrý hloubkoměr, a za kormi-dlem budu navíc já. *Deusa* je dobrá, pevná loď a zatím jsme to vždycky zvládli.“

Měl pravdu. V Karibiku jsme zažili pár ošklivých okamžiků, přežili hurikán, dostali se nepříjemně blízko zubatým útesům a udělali několik velice špatných rozhodnutí. *Deusa* nás ale na-konec vždycky bezpečně dovezla tam, kam jsme chtěli.

Seděli jsem s Tarou v kokpitu s pohledem přilepeným k hloubkoměru, zařízení, které měří hloubku pod kýlem lodí. Tara nechtěla, abych ji svírala tak pevně, takže jsem ji pusti-la a jen na ni položila ruku. Měla z nového uspořádání mno-hem větší radost než já. Robert svíral kormidlo tak pevně, až mu zbělely klouby prstů, a opatrně popojížděl kalnou vodou. Průrva byla dlouhá jen asi dvě stě metrů, ale zdálo se mi, že jí projíždíme hodiny. Když jsme obepluli poslední zatáčku a před

námi se objevilo městečko La Palma, uvelebené na říčním břehu, zhluboka jsme si oddechli.

„Jsme tu, zvládli jsme to!“ zavolali jsme vysílačkou *InI* a *Imago*. „Hloubka pod kýlem byla všude aspoň čtyři metry.“

Od žluté železobetonové jachty, které ležela v zálivu, se odpojil člun, aby nás navedl na nejlepší kotviště. S posádkou ztroskotané jachty jsme se setkali o něco později v místní hospodě. Ukázalo se, že ji tvoří dvě rodiny, které se potkaly před dvaceti lety a zůstaly přáteli. Plavili se spolu už čtyři roky. Vyprávěli, že ztroskotání bylo opravdu hrozné a že se jim loď podařilo zachránit jen zázrakem. Nějak se jim podařilo dotáhnout ji na pláž u La Palmy, kde se zabořila dva metry do bahna. Bahno ale utěsnilo díry v trupu, takže z něj bylo možné vypumpovat vodu a začít loď opravovat.

La Palmu tvořila jedna ulice s obchůdky, kde prodávali trvanlivé potraviny a konzervy. Ve zbytku města se nacházelo několik hospod, pár restaurací a hotel. Protože hladina moře při přílivu značně stoupala, stály všechny budovy na kůlech. Dostávat se na břeh při odlivu bylo naprosto nechutné – museli jsme se prodírat silnou vrstvou slizkého černého bahna, ve kterém plavaly střepy a rozbité sklo. Bahno bylo i strašně kluzké, takže stačil chybný krok a nehoda byla na světě. Museli jsme chodit obutí, abychom si chránili chodidla, navíc ještě v uzavřených botách, protože sandály stahovalo lepkavé bahno z nohou dolů. Po každé výpravě na souš jsme si pak před vstupem na palubu museli pořádně umýt boty, nohy a Taře tlapky. Bylo to na dlouho a nadělali jsme přitom vždycky strašný nepořádek.

Místní mladíci nám ochotně nabídli, že nás na motorových kánoích odvezou navštívit kmen Wounaan ve vesnici Bocas de Lara, která se nacházela asi hodinu a půl cesty proti proudu řeky. Za průvodce jsme si vybrali mladého černého Panamana jménem Julio, protože si nás získalo jeho přátelské vystupování a vřelý úsměv.

„Nejdřív musíme koupit benzin,“ vysvětloval nám Julio, když jsme nastupovali do jeho kánoe a plnili ji svými věcmi. „Moje sestřenice ho prodává tamhle v tom zeleném domečku.“

Mávnul rukou k protějšímu břehu, kde se nad vodou nakláněla řada barevných domků na dlouhých kůlech.

Dojeli jsme k molu a jakási žena nám z dřevěného balkonu spustila po provaze dolů několik pětilitrových kanystrů benzínu. K lanku byl připevněn i malý plátěný váček, do kterého jsme dali peníze. Když jsme benzin přelili do nádrže, vytáhla žena prázdné kanystry a peníze nahoru, prázdné kanystry celou cestu rachotily o tenkou stěnu domku. Mohli jsme vyrazit.

Řeka byla mnohem širší než ta, po které jsme se plavili předtím, a k bahnitým břehům jsme se přiblížili, jen když jsme si krátili cestu zákrutem. Jeli jsme docela dlouho a nakonec se před námi objevila vesnička. Vypadala o dost jinak než ta, kterou jsme navštívili dříve: chatrče měly plechové střechy, a dokonce elektřinu z nedalekého generátoru. Širokou travnatou stezku, která vedla ke společnému shromaždišti, lemovaly dvě řady otevřených domků. Na shromaždišti se záhy objevily ženy, které nám začaly předvádět své výrobky.

Znovu nám nabízely krásné košíky, taštičky, tkané vázy, složitě vyřezávané slonovinové ořechy a zdobené dřevo *cocobolo*. Předvedly nám, jak se barví jednotlivá vlákna *raffie*, přírodního lýka: uloží se do zeminy různých barev a nechají se v ní čtyřicet hodin ležet. Jasně žlutá barva se například získávala tím, že se lýko po namáčení ještě nějakou dobu vařilo. Ženy košíky pletly jen do určitého bodu, po kterém ho dodělávali muži – proč, to jsme nikdy nezjistili.

Darién jsme mohli zkoumat jen velice krátce. Bylo to, jako bychom otevřeli na skulinku dveře a na okamžik nahlédli do úplně jiného světa. Na to, abychom se však s místními domorodými kmeny, s jejich kulturou a vírou seznámili pořádně, byla tato letmá setkání bohužel příliš krátká.

Nad vesnicí se pomalu stahovala mračna a vysoké mangrovníky na březích řeky se začaly halit do mlhy. Vypadalo to, jako bychom se ocitli v jakémsi velice starém kraji, za kterým někde v dálce jiskřily zamlžené hory – ale byly to hory, nebo mraky...?

Na zpáteční cestě se toho moc nestalo, tedy až do chvíle, kdy začal lodní motor náhle prskat a kašlat.

„Ach jo,“ řekl španělsky Julio, sehnul se a zatřásl nádrží na benzin. „Zdá se, že nám došel benzin.“

Nevěřili jsme mu ani nos mezi očima. V La Palmě jsme od jeho sestřenice koupili přes třicet litrů benzínu a dobře jsme věděli, jakou má takový lodní motor spotřebu. Ve chvíli, kdy jsme se ale pohupovali na vlnkách rozbíhajících se od ztichlé kánoe, nám na to ale nepřišlo vhodné nějak poukazovat.

„No, nevádí,“ řekl nakonec Julio a zářivě se na nás usmál. „Nedaleko tu bydlí kamarád a určitě mi nějaký benzin prodá. Jen mi musíte dát další peníze.“ Vylezl z kánoe, vytáhl ji na rozbredlý bahnitý břeh a zmizel v hustém podrostu.

„Víte, co si myslím, že se stalo?“ řekl Ken, zatímco jsme přemýšleli o všem, co by se nám mohlo uprostřed dariénské džungle přihodit. „Náš Julio asi ve vesnici pár litrů benzínu střelil, aby si ještě trochu přivydělal. Všechno to má dobře naplánované. Proč by nám jinak benzin došel nedaleko místa, kde bydlí nějaký jeho kámoš?“

Napadly nás dva způsoby, jak situaci vyřešit. Buď sundat ze sedadel zádové opěrky a s jejich pomocí odpádlout na slabnoucím přílivu do La Palmy, nebo počkat, až se Julio vrátí. Většina hlasovala, abychom zůstali tam, kde jsme.

Náhle Paddy, která byla botanička a měla oči vždy otevřené, uviděla na břehu řeky šnečí ulitu.

„Docela by se mi hodila tamhle ta ulita,“ začala uvažovat nahlas. Vždy galantní Scott se nabídl, že jí ulitu přinese, a k všeobecnému veselí se po kolena zabořil do hustého, tekutého černého bahna. Sotva v něm dokázal udržet rovnováhu, ale statečně vytahoval z bahna vždy jednu nohu a pak druhou a dral se vpřed. S každým krokem stoupaly na bahnitý povrch s hlasitým praskáním bublinky sirnatého vzduchu a my Scotta jako správní přátelé hlasitě podporovali zpíváním známé písničky britského komediálního dua Flanders a Swann, kde se neustále opakuje: „Bahno, bahno, bahno, krásné bahno!“ Scott se konečně dohrabal až k ulitě, zvedl ji a pak se dotrmácel zpátky k lodi. Tam ulitu předal nadšené Paddy. Všichni jsme pak strávili dobrou hodinku tím, že jsme mu pomáhali bahno smýt, což nám pomohlo přečkat dobu, než se Julio konečně vrátil se slíbeným benzinem.

Motor naskočil na první pokus a mohli jsme pokračovat po řece dál. Po cestě benzin došel ještě jednou, zrovna ve chvíli, kdy jsme se dostali k *Imagu* a Ken s Paddy vylezli na palubu. Ken tedy dal Juliovi ještě peníze na pár litrů benzínu, aby mohl dovézt Scotta s Debi na *InI* a nás zpátky na *Deusu*.

Když jsem jednou seděla s Tarou na palubě, všimla jsem si zchátralého mlýna na rýži na opačném břehu zátoky. Napadlo mě, že by mi tam mohli prodat celozrnnou rýži – v místních obchodech totiž prodávali jen méně zdravou bílou variantu. Za pokus to rozhodně stálo, takže jsme se s Tarou za přílivu vypravily k mlýnu, abychom si popovídaly s mlynářem. V člunu jezdila Tara nejraději na přídi, packy zabořené do nafukovacích gumových pontonů, aby lépe udržela rovnováhu. Na návštěvy se vždy vydávala v postroji a na vodítku, protože jinak by ve chvíli, kdy jsme přirazili ke břehu – nebo v tomhle případě k bahnu – okamžitě zmizela v podrostu.

Z mlynáře se vyklubal postarší muž s oříškově hnědou tváří a prošedivělými vousy. Když jsem mu řekla, co chci, myslel, že mě přes hluk mlýnu špatně slyší. Kdo by probůh chtěl jíst neleštěnou rýži, která na sobě má ještě půlku slupky? Nakonec ale usoudil, že v tomhle budou cizinci asi trochu zvláštní, a vyšel mi vstříc kilovým pytlíkem nezpracované rýže. V tu chvíli jsem si všimla, že v místnosti je i sud plný rýžových otrub.

„Co děláte s tímhle, *señore*?“ zeptala jsem se a ukázala na otruby.

„Krmím tím prasata a slepice,“ odvětil. Vysvětlila jsem mu, že si pečou vlastní chleba a že bych chtěla zkusit nahradit pšeničné otruby rýžovými. Slíbila jsem mu, že když to dobře dopadne, jeden bochník mu na ukázkou přivezu; to ho zřejmě přesvědčilo, protože mi dal i pytlík otrub.

Chleba z rýžových otrub se už pekl, ale vycházel z něj dost zvláštní pach. Přemýšleli jsme s Robertem, jestli to náhodou nebude tím, že v něm zůstaly stopy nějakých nebezpečných pesticidů, které použili při pěstování a skladování rýže farmáři. Takhle to dopadá, když se snažím sehnat pokud možno co nejčistší